

Jan Kruidenier

EEN GOED VERHAAL

2022
2023

MASTER CITY DEVELOPER

'EEN GOED VERHAAL'

Masterthesis MCD 18

Jan Kruidenier
Studentnr. 630249
28 augustus 2023

Erasmus Universiteit Rotterdam
Technische Universiteit Delft

Samenvatting

Dit onderzoek is gericht op het begrijpen van de invloed van verhalen (narratieven) op beslissingen in gebiedsontwikkelingsprocessen. Uit interviews en literatuuronderzoek blijkt dat er een interactie bestaat tussen narratieven, het zelf, de werkelijkheid en gedrag in gebiedsontwikkeling. In een aantal onderzochte casussen is er sterke identificatie met narratieve elementen en worden beslissingen daardoor beïnvloed. De rol en capaciteiten van de verteller (narrator) en de omstandigheden waaronder dat gebeurt blijken belangrijk te zijn voor de mate van narratieve invloed.

Narratieven komen in verschillende vormen voor, sommigen richten zich op het team dat aan een gebiedsontwikkeling werkt en de belangrijke beslissers, terwijl anderen zich meer richten op een breder publiek. Sommige narratieven bieden ruimte om het vanuit een eigen perspectief verder te vertellen (open narratieven) en het narratief dus aan te passen, terwijl er ook narratieven zijn die geen variatie erop toestaan (gesloten narratieven). Dit onderzoek belicht de verschillende aspecten van narratieve invloed. Narratieve invloed op gedrag lijkt sterker te zijn wanneer er sprake is van transportatie in het narratief. Personen die maatschappelijk betrokken zijn bij de omgeving van een gebiedsontwikkeling zijn gevoeliger voor transportatie in een narratief. Narrative competence van vertellers speelt daarnaast ook een grote rol voor de narratieve beïnvloeding van gedrag.

Geconcludeerd kan worden dat narratieven invloed kunnen hebben op gedrag en beslissingen in gebiedsontwikkelingen, waarbij identificatie met de narratieve elementen en de rol van vertellers cruciale factoren zijn. Vanwege de invloed van narratieven op gedrag kan kennis en bewustzijn van narratieve invloed in gebiedsontwikkeling waardevol zijn voor gebiedsontwikkelaars om de voortgang en kwaliteit van projecten te bevorderen en bepaalde gebeurtenissen te begrijpen.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
1.1 Probleemstelling en doelstellingen	4
1.2 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie	5
1.3 Onderzoeksvragen en methode	5
2. Literatuuronderzoek	7
2.1 Inleiding	7
2.2 Beslissingen.....	7
2.3 Het verhalende zelf.....	8
2.4 Het Narratief.....	9
2.5 Narrator en Narratee.....	10
2.6 Onderdelen van het Narratief.....	12
2.7 Narratieven in Gebiedsontwikkeling.....	13
3. Conceptueel model.....	15
4. Narratieve onderzoeksmethode	17
5. Casestudies.....	19
5.1 De Blauwe stad, Oldambt	19
5.2 Reeve, Kampen	20
5.3 Veilingkwartier Tiel.....	22
5.4 Strijp-S.....	23
6. Analyse.....	26
6.1 Verloop interviews	26
6.2 Beschrijvende statistieken	26
6.3 Narratief	28
6.4 Mate van identificatie.....	30
6.5 Opportunity windows	32
6.6 Resultaten.....	33
7. Conclusies.....	36
7.1 Hypothesen en hoofdvraag.....	36
7.2 Beleidsaanbevelingen voor Gebiedsontwikkeling.....	38
7.3 Tekortkomingen en toekomstig onderzoek	39
Bibliografie	40
Indeling semi gestructureerd diepte-interview	43

1. Inleiding

Deze masterthesis onderzoekt het thema “narratieven” in gebiedsontwikkeling. Het begrip narratief, verhaal of storytelling wordt in gebiedsontwikkeling regelmatig gebruikt. Narratieve elementen en invloed die betrekking hebben op een gebiedsontwikkeling kunnen allerlei zaken zijn. Een politiek onderwerp, economische omstandigheden, cultuur en de opinie van de bevolking zoals weerstand tegen bepaalde veranderingen. Een voorbeeld van narratieve invloed is te vinden in het rapport van Johan Remkes over de stikstofaanpak van de rijksoverheid. Hij omschrijft daarin de ontstane afstand tussen stad en platteland. Het is een verhaal over groter wordende culturele verschillen tussen stad en platteland. Het gevoel dat op het platteland leeft, dat daar de door de stad veroorzaakte problemen opgelost moeten worden. Remkes schrijft hierover (Remkes J., 2022, p. 18).

“Er is een groeiende kloof tussen Randstad en landelijk gebied én tussen stad en platteland. Bijna alle gesprekspartners, en zeker ook individuele agrariërs, geven aan dat het hun niet alleen om stikstof te doen is”

De heftige reacties van de agrariërs op het voorgestelde stikstofbeleid worden gevoed door een verhaal. Een gevoel waarover agrariërs met elkaar praten en dat zich zo verder vormt. Door dit verhaal hebben agrariërs zich in een protestorganisatie georganiseerd. Verhalen kunnen grote effecten hebben én mensen tot acties bewegen. Neurowetenschappelijk onderzoek toont aan dat emotionele reacties, voor bewuste komen en daarmee ons gedrag beïnvloeden (E.T. Rolls, 1999). Rondom gebiedsontwikkelingen en de mensen die ermee te maken hebben, zijn ook allerlei verhalen te ontdekken. Verhalen kunnen het karakter van een plek maken, zorgen voor weerstand of juist vooruitgang en kunnen focus aanbrengen op bepaalde onderwerpen. Zoals verderop in dit onderzoek naar voren zal komen, beïnvloeden verhalen ook het gedrag van mensen. Bewustzijn en begrip over de invloed van verhalen kan helpen gedrag beter in te schatten, te begrijpen en verschillen te overbruggen. Ook zou het kunnen helpen kansen in gebiedsontwikkelingen beter te herkennen.

1.1 Probleemstelling en doelstellingen

Gebiedsontwikkeling is een proces dat veel tijd in beslag neemt en wordt beïnvloed door allerlei externe factoren, waardoor er soms mogelijkheden ontstaan die later weer verdwijnen, zogenaamde “opportunity windows” (Zeeuw, 2018). Eén van die factoren zijn de mensen die met gebiedsontwikkeling te maken hebben. Hoe zij zich opstellen, inzetten, of juist verzetten, kan directe invloed hebben op de voortgang en keuzes die worden gemaakt. Zo wordt een gebiedsontwikkeling gedurende het proces gevormd en worden keuzes gemaakt die in de realisatie tastbaar worden voor een lange periode. De veronderstelling dat die keuzes worden beïnvloed door gedrag en dat gedrag vervolgens door verhalen, is de basis van de probleemstelling voor dit onderzoek. Wanneer vast te stellen valt dat dit het geval is, dan kan begrip en kennis hierover gebiedsontwikkelaars helpen beter te anticiperen op de niet direct zichtbare invloed die verhalen op mensen hebben. Wanneer blijkt dat de invloed van verhalen in gebiedsontwikkelingen beperkt is, dan kan die kennis gebiedsontwikkelaars die daar nu juist op anticiperen ook helpen efficiënter te werk te gaan. In verkennende gesprekken valt op dat de begrippen storytelling, marketing, framing, verhalen en narratieven door elkaar worden gebruikt, dat met hetzelfde begrip soms verschillende dingen worden bedoeld en met

verschillende begrippen hetzelfde. Dit onderzoek kan helpen een definitie van het begrip narratief te bieden in de context van gebiedsontwikkeling. Dat maakt het gesprek erover bij partijen gemakkelijker.

1.2 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

Terugkijkend in de geschiedenis is de lijst met voorbeelden van hoe verhalen aan de basis lagen van maatschappelijke ontwikkelingen lang. Van religie, oorlogen, economische voorspoed tot wetenschappelijke vooruitgang. Ook in gebiedsontwikkelingen is de invloed van verhalen terug te vinden. Kennis en begrip over hoe verhalen het gedrag van gebiedsontwikkelaars en anderen die bij gebiedsontwikkelingen zijn betrokken beïnvloeden, kan waardevol zijn. Het levert mogelijk een bijdrage aan de voortgang en of kwaliteit van gebiedsontwikkelingen. Hierin is de maatschappelijke relevantie te vinden.

De wetenschappelijke relevantie is te vinden in het feit dat vooral in gezondheidscommunicatie veel onderzoek te vinden is over de effecten van verhalen op gedrag in de zorg. Een eerste vooronderzoek naar verhalen in wetenschappelijke literatuur leert dat er weinig onderzoek is gedaan naar de invloed van verhalen in gebiedsontwikkeling. Over citymarketing en placebranding is wel veel literatuur te vinden, waarin ook de combinatie van een (marketing)verhaal met ruimtelijke planning wordt behandeld (Eshuis, 2014), (Kavaratzis M. , 2008). In het boek *Branding New York: How a City in Crisis was Sold to the World* (Greenberg, 2008) wordt die combinatie omschreven als “marketing led development”. Dit onderzoek bouwt verder op het bestaande onderzoek en verdiept in de relatie tussen verhalen en beslissingen van gebiedsontwikkelaars. Die verhalen kunnen als marketingverhalen bedoeld zijn, maar ook verhalen die niet door marketeers zijn bedacht. Het onderzoek bestudeert gebiedsontwikkelaars in dienst van de overheid, omdat die een belangrijke rol hebben in gebiedsontwikkelingen. Zij nemen zelf niet direct alle besluiten, maar staan wel aan de basis ervan en bepalen zo welke beslissingen ter goedkeuring worden voorgelegd. Ook zijn gebiedsontwikkelaars in dienst van de overheid de spil tussen het ambtelijk apparaat, de politiek, marktpartijen en stakeholders. Daardoor staan zij midden in een gebiedsontwikkeling en is de interactie tussen hun gedrag en de verhalen die bij een gebiedsontwikkeling horen interessant.

1.3 Onderzoeksvragen en methode

De hoofdvraag van dit kwalitatieve onderzoek is:

“In hoeverre beïnvloeden verhalen beslissingen van gebiedsontwikkelaars in gebiedsontwikkeling?”

Om dit goed te kunnen onderzoeken is eerst gezocht naar relevante wetenschappelijke literatuur. Het doel hiervan is duidelijk te krijgen wat in dit onderzoek wordt verstaan onder “een verhaal”. Het literatuuronderzoek is volgens de sneeuwbalmethode uitgevoerd. Dit heeft ertoe geleid dat de bestudeerde literatuur zeer divers is en bestaat uit filosofische stukken, marketingonderzoek, communicatie- en gedragswetenschappen, neurowetenschappen, literatuur die zich richt op de gebiedsontwikkelingsbranche en gezondheidszorg. De hierin gevonden kennis is samengebracht in een conceptueel model dat als basis dient om de theorie te toetsen in de praktijk door middel van diepte-interviews.

Na het literatuuronderzoek en het beantwoorden van drie hypothesen, is aan de hand van casestudies een antwoord gezocht op de hoofdvraag. Bij kwalitatief onderzoek is de context waarbinnen gedrag wordt onderzocht van belang (Fossey, Harvey, Mcdermott, & Davidson, 2002). Hoewel ook bij gebiedsontwikkelingen de context van belang is, kan deze wel vergelijkbaar zijn. Door vergelijkend onderzoek naar de context uit te voeren kunnen gebiedsontwikkelingen ook vrij van context met elkaar worden vergeleken (G. Squiresa, 2016). Er worden vier cases (gebiedsontwikkelingen) bestudeerd. Aan de hand van interviews en het bestuderen van documenten wordt onderzocht welke narratieve elementen er te ontdekken zijn en in hoeverre die invloed hebben op de gebiedsontwikkeling. De analyse van de interviews gevolgd door comparatief onderzoek, zorgt samen met de resultaten van literatuuronderzoek vervolgens voor de synthese van de onderzoekresultaten.

2. Literatuuronderzoek

2.1 Inleiding

Aan het begrip narratief worden allerlei verschillende betekenissen gegeven. Van marketing, storytelling, een verhaal, campagnes tot aan het totaal van verhalen. Om het uitgangspunt duidelijk te krijgen voor dit onderzoek, is literatuuronderzoek gedaan. Dit levert een duidelijke definitie op van wat bedoeld wordt met een narratief in het kader van dit onderzoek. Daarnaast is gezocht naar literatuur om meer inzicht te krijgen in de elementen die een narratief bevat en hoe mensen zich ertoe verhouden. Uiteindelijk is deze informatie verwerkt in een conceptueel model dat met dit onderzoek wordt getoetst in de praktijk. De literatuur is gevonden in verschillende vakgebieden, van filosofie, gedragswetenschappen, tot aan marketing en wetenschappelijke artikelen over gebiedsontwikkeling.

2.2 Beslissingen

Mensen nemen beslissingen over allerlei dingen. Van kleine aankopen tot voor het leven ingrijpende zaken zoals de keuze voor een partner, baan of opleiding. Klassieke economen gaan ervan uit dat de mens beslissingen optimaliseert voor het eigen persoonlijke nut. De “Homo economicus”, neemt volgens hen beslissingen door te beredeneren aan de hand van de variabelen die beschikbaar zijn en kiest vervolgens de meest gunstige aan de hand van de uitkomst (Fairley, 2010). Gedragseconomen stellen echter dat beslissingen het resultaat zijn van een serie processen in de hersenen en dat de mens veel minder rationeel is dan de klassieke economen stellen. Stimulus en respons beïnvloeden het menselijk gedrag en vormen gewoontes doordat we gewend zijn aan de beloningen die we verwachten bij bepaalde acties (Tiemeijer, 2009). Die gewoontes zorgen voor het onbewust maken van habituele beslissingen. Door deze habituele beslissingen zijn mensen in staat tijd te besteden aan rationele afwegingen voor andere beslissingen die niet vanzelf gaan.

Die rationele afwegingen kosten het brein onevenredig veel energie, terwijl de statistische capaciteiten van het brein beperkt zijn (Kahneman, 2017). De hersenen optimaliseren van nature de energiebalans tussen bewuste inspanning van het brein en autonome functies, die minder inspanning vergen. Het menselijk brein is feitelijk van nature lui en probeert constant energie te besparen. Daarnaast ondervinden mensen bij het maken van beslissingen invloed van de structuren, gebruiken en beschikbare informatie om hen heen. Uit Kahneman's onderzoek blijkt dat mensen bij het maken van beslissingen gevoeliger zijn voor deze externe factoren dan de klassieke economen veronderstellen.

Het boek *Influence* beschrijft zes factoren die beslissingen van mensen beïnvloeden (Cialdini, 2008). Deze zijn alle zes gebaseerd op niet rationele, maar eerder emotionele factoren. Emoties beïnvloeden onze beslissingen via zogenaamde “affect heuristics”. Wanneer we bijvoorbeeld een positief gevoel hebben bij een bepaald persoon of situatie, resulteert dat in de kans om een nadelige uitkomst van een beslissing onderschatten (Slovic, 2002). Een ander voorbeeld van de invloed van affect heuristics op gedrag, is dat spijt en teleurstelling ervoor kunnen zorgen dat mensen zich gaan inzetten voor anderen.

Emotionele commitments beïnvloeden beslissingen via het onbewuste deel van het brein. Kahneman (2017) omschrijft dit als “systeem 1”. Een totaal van taken die het brein zonder bewuste redenatie uitvoert. Daarnaast beredeneert het brein bewust en maakt rationele

afwegingen met “systeem 2”. Systeem 1 voorziet systeem 2 van informatie en systeem 2 stuurt systeem 1 bij als deze fouten dreigt te maken. Wanneer taken vaak in systeem 2 zijn uitgevoerd, worden deze later overgenomen door systeem 1. Denk aan zaken als typen, veters strikken, of dagelijks dezelfde route naar huis rijden. De samenwerking tussen de autonome en bewuste inspanningen van het brein is complex en beïnvloedt ook beslissingen die mensen maken. Kahneman’s (2017) onderzoek toont aan dat mensen niet volledig rationeel zijn en het ervarende en herinnerende deel van het brein, beslissingen laat nemen die rationeel gezien onverklaarbaar zijn. Emoties en eerdere ervaringen daarvan, maken mensen gevoelig voor framing, priming en affect heuristics. Uit Kahneman’s (2017) onderzoeken blijkt dat het proces van beslissingen nemen onder invloed staat van complexe processen in het brein. Rationele afwegingen worden beïnvloed door externe factoren, herinneringen, emoties en zelf gekozen commitments. De mens baseert daarbij toekomstige keuzes vooral op ervaren emoties en informatie uit het verleden. Aan de hand daarvan vormen mensen meningen aan de hand van het eigen perspectief op hun omgeving. Dat perspectief vormen mensen door verhalen. Onrealistische inschattingen van de eigen competenties en het volgen van gedrag van anderen zijn geen uitzondering bij het maken van beslissingen. Ook beïnvloeden emoties beslissingen. Zelfs als op basis van de rationele informatie keuzes duidelijk beter zijn, nemen mensen andere beslissingen, onder invloed van emoties en persoonlijke waarden (Lerner et al., 2015).

Het gedrag dat mensen vertonen is nauw verbonden aan de menselijke identiteit. De identiteit van mensen wordt gehandhaafd door commitments die mensen maken met de werkelijkheid. (Marcia, 1966). Die commitments kunnen allerlei zaken zijn zoals een beroepskeuze, sport, religie of wetenschappelijke interesse. De gevormde menselijke identiteit beïnvloedt het gedrag (Coopersmith, 1959) en “het zelf” is andersom een resultaat van dat gedrag (McGuire, 1968). Tussen het gedrag dat mensen vertonen en de ontwikkelde identiteit is dus sprake van interactie. Die interacties tussen het zelf, de werkelijkheid en verhalen, zorgen ervoor dat de beslissingen die mensen nemen, onderdeel worden van het verhalende zelf (Ricour, 1992). Het verhalende zelf beïnvloedt andersom ook de keuzes die mensen maken. In de praktijk wordt deze interactie ook bewust gebruikt. Zoals bij therapieën of om allerlei doelen te bereiken met narratieve technieken. Neuro linguïstisch programmeren maakt ook gebruik van die interactie, door mensen angsten te laten overwinnen of doelen te bereiken (Nompo, 2021). Dat kan door middel van het plaatsen van zichzelf in aan die doelen ondersteunende verhalen. In hoeverre de identiteit van mensen de invloed van bepaalde type verhalen op hun gedrag bepaalt is interessant voor dit onderzoek.

Er valt dus te stellen dat beslissingen die mensen maken niet uitsluitend rationeel worden afgewogen. Daardoor is het ook waarschijnlijk dat de identificatie met verhalen die mensen horen en die ze zelf creëren, een belangrijke invloed hebben bij het proces van beslissingen nemen. De volgende alinea’s leggen uit hoe mensen een personage in hun eigen levensverhaal zijn, hoe dat invloed heeft op de beslissingen die ze nemen en leggen verbanden met verhalen in gebiedsontwikkeling.

2.3 Het verhalende zelf

Er is dus een relatie tussen verhalen en de identiteit van mensen, wat maakt dat verhalen ook gedrag beïnvloeden. De geschiedenis zit vol met verhalen, over cultuur, religie, oorlogen, liefde, angst en nog veel meer. Grote of masterverhalen boden tot aan het begin van de 20e eeuw houvast en een absolute waarheid om kennis en handelen op te baseren en om het leven betekenis te geven (Lyotard, 1979). Daarin is verandering gekomen doordat de samenleving

veel meer pluriform is geworden. De Franse filosoof Francois Lyotard omschrijft dit als de postmoderne conditie, waarmee wordt bedoeld dat er geen overkoepelend verhaal meer is dat een vast kader biedt. De masternarratieven hebben plaatsgemaakt voor een perspectivistische kijk op de wereld. Waarden, kennis en moraal worden daarbij op basis van eigen context, perspectief en belangen bepaald (Dresen, 2017 (3)). Verhalen bieden daarbij een frame van betekenis. Het gedrag en identiteit zijn op dat frame van betekenis gebaseerd (Peter J. Burke, 1981).

Paul Ricour beschrijft de manier waarop mensen dat doen en zichzelf vervolgens met verhalen vormen, als een drievoudige memesis. Die fictieve weerspiegeling van de werkelijkheid biedt mensen identificatie van het zelf door middel van verhalen (Doležel, 1988). Mensen gebruiken hun praktische kennis over beleven en handelen en de samenhang van het leven om verhalen te maken. Ricour noemt die kennis *memesis 1*, het vermogen om symboliek en culturele betekenis te herkennen. Die *memesis 1* maakt dat mensen het begrip van de samenhang, in verhalen kunnen vertalen én prikkelt ze ook om dat te doen (Mul, 2000). Dat mensen hun leven in verhalen uitdrukken noemt Ricour *memesis 2* en dat zij dat reflectief kunnen toepassen op het zelf *memesis 3*. Deze drie elementen vormen volgens Ricour de basis van het verhalende zelf, een versmelting van de elementen in de verhalen tot een geheel dat onze narratieve identiteit vormt. Volgens Mul vertonen lichamelijke en psychische ervaringen een samenhang en is de eenheid in de samenhang van het leven, de menselijke identiteit (Mul, 2000). Die identiteit wordt gevormd door samenhang en betekenis te zoeken en dat gebeurt met verhalen over de werkelijkheid. De werkelijkheid verwerken mensen dus in verhalen en omdat zij zich ook naar die verhalen gaan gedragen worden verhalen ook werkelijkheid (Sanders J. , 2017). Die interactie, de interdependentie en de gevolgen daarvan, maken dat verhalen een belangrijke functie hebben in de maatschappij.

2.4 Het Narratief

Ricour (1992) beschrijft dat een narratief frame mensen helpt om ervaringen begrijpelijk te maken en gebeurtenissen in de tijd te kunnen plaatsen. Narratieven zijn volgens hem ook de enige manier waarop de mens tijd kan begrijpen en uitdrukken. Het narratieve frame zorgt daarbij voor samenhang en eenheid. Die eenheid vinden mensen in verhalen door “het plot” dat onsamenhangende gebeurtenissen met elkaar verbindt en chronologisch begrijpelijk maakt (Rooden, 2004, 17), (Mul, 2000). Volgens Ricour (1992) zou de mens gezien kunnen worden als een personage in het verhaal dat hij of zij over het eigen leven verteld.

Op deze manier kan de mens zichzelf in het diachrone karakter van gebeurtenissen in de werkelijkheid plaatsen. Het narratieve frame geeft mensen waarden en vormt de basis waarop ze gedrag kunnen baseren. Hierdoor bepaalt de samenhang van de gebeurtenissen die mensen begrijpen door middel van hun verhalen waarschijnlijk ook hun gedrag. Ricour (1992) omschrijft die gebeurtenissen als losse onderdelen van de “prefiguratie”, het samenstel van structuren, symbolische handelingen en tijdelijk karakter waaraan mensen betekenis geven door middel van verhalen. Het verhaal dat mensen ermee maken noemt Ricour de configuratie. De mens ziet de wereld als een configuratie van elementen, een narratief frame dat hij zelf samenstelt, of laat samenstellen.

Ook volgens Lyotard (1979) creëren mensen hun eigen verhalen op basis van de structuren en gebeurtenissen in hun omgeving. En de mens voelt ook de noodzaak om die verhalen te vertellen. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld zelfs dat gehoord worden, bij ernstige medische fouten vaak belangrijker is dan genoegdoening (Haan, 2008). Iedereen is in feite een

verhalenverteller die met taal zijn of haar perspectivistische blik op de werkelijkheid beschrijft (Culler, 2001). Daardoor worden van dezelfde gebeurtenissen ook verschillende verhalen door verschillende mensen geconstrueerd. Om uit die individuele verhalen van mensen het overkoepelende verhaal te vinden heeft Van Bienne de narratieve vraagpatronen methode ontwikkeld (Biene, 2008). Een groep mensen werd geïnterviewd en vervolgens werden de verhalen van die mensen geanalyseerd op verschillende niveaus, vanuit wat, wie en hoe. Op deze manier werden uit de verhalen patronen en daaruit de narratieven gehaald. Onder narratieven verstaat Biene (2008) verhalen met gemeenschappelijke kenmerken, terugkerende structuren, culturele conventies en herkenbare genres. Een narratief heeft dus vaak meerdere vertellers en kan bestaan uit meerdere verhalen. De vertellers maken zelf nieuwe verhalen, maar gebruiken ook bestaande verhalen en passen die aan naar hun eigen versie. Elementen van het narratief worden zo doorverteld

De meeste narratologen stellen dat een narratief pas bestaat wanneer het een verteller heeft en beschrijven het narratief smaller, als alleen het verhaal van die verteller, zoals een schrijver die een boek schrijft. Ricour (1992) stelt echter dat het narratief de samenhang van gebeurtenissen en structuren is en in verschillende verhalen en vormen kan bestaan (De Jong, *Narratological Theory on Narrators, Narratees, and Narrative*, 2004). Voor het narratief geldt dat het grote in het kleine is te vinden, via losse ervaringen en verhalen wordt geleerd van de algemeenheid (Visse M., 2014 (19)3). Voor dit onderzoek gaan we uit van de narratieve theorie van Ricour (1992), waarin een narratief het overkoepelende geheel is van verhalen die dezelfde elementen in de configuratie bevatten en dezelfde betekenis eraan geven.

2.5 Narrator en Narratee

Wie de verteller van een verhaal is, de narrator, kan van groot belang zijn. De capaciteiten van de verteller om een beeld over te brengen dat in overeenstemming is met dat van de narrator wordt ook wel omschreven als “narrative competence” (Gudmundsdottir, 1996). De narrator kan ervoor zorgen dat een narratief wordt doorverteld met de boodschap die hij heeft bedoeld. Minder bekwame vertellers laten veel ruimte over voor de toehoorders die, die ruimte opvullen met hun eigen versie van het verhaal. Daardoor kan het narratief “versnipperen” en bestaan uit meerdere versies van hetzelfde verhaal (Connelly, 1988). Wanneer een narrator ook een personage in het verhaal is, dan is sprake van een interne narrator. Wanneer dat niet het geval is betreft het een externe narrator. Het verhaal kan door een narrator worden verteld en daarna worden doorverteld, dan spreken we van een primaire en secundaire narrator (De Jong, *Narratological Theory on Narrators, Narratees, and Narrative*. In *Narrators, Narratees, and Narratives in Ancient Greek Literature*, 2004). Degenen die het verhaal horen zijn de narratees. Een narratee is, wanneer hij of zij het verhaal doorverteld, ook een secundaire narrator. In het narratief kan de narratee zelf ook voorkomen, we spreken dan van een interne narratee en wanneer dat niet zo is van een externe narratee. Externe narratoren vertellen vaak verhalen aan externe narratees.

De verhalen die het narratief vormen kunnen een beschrijving zijn van gebeurtenissen in het verleden. Ze kunnen ook gelijktijdig met de gebeurtenissen worden verteld denk aan een liveverslag en ze kunnen gebeurtenissen in de toekomst beschrijven. De narratieven rondom de gebiedsontwikkelingen in dit onderzoek bestaan uit verhalen verteld door externe en interne secundaire narratorren en interne en externe narratees. Daarnaast zijn de verhalen zowel een beschrijving van gebeurtenissen uit het verleden als die in de toekomst plaats vinden. De techniek van Neuro Linguistisch Programmeren toont aan dat verhalen die een

gebeurtenis in de toekomst beschrijven met interne narratees (waarin een narratee zich maximaal kan identificeren met het verhaal), grote invloed heeft op gedrag.

Het verschijnsel dat plaatsvindt wanneer iemand zichzelf kan verplaatsen in het verhaal wordt transportatie genoemd. Wanneer daarvan sprake is, wordt een narratee verplaatst naar de narratieve wereld en heeft deze sterk verminderde toegang tot de werkelijkheid. Daarmee heeft transportatie de grootste invloed op gedrag.

De mate waarin iemand zich kan identificeren met een narratief bepaalt de mate van invloed op het gedrag. Samengevat onderscheiden we daarin drie niveaus zie, figuur 1.

Geen identificatie

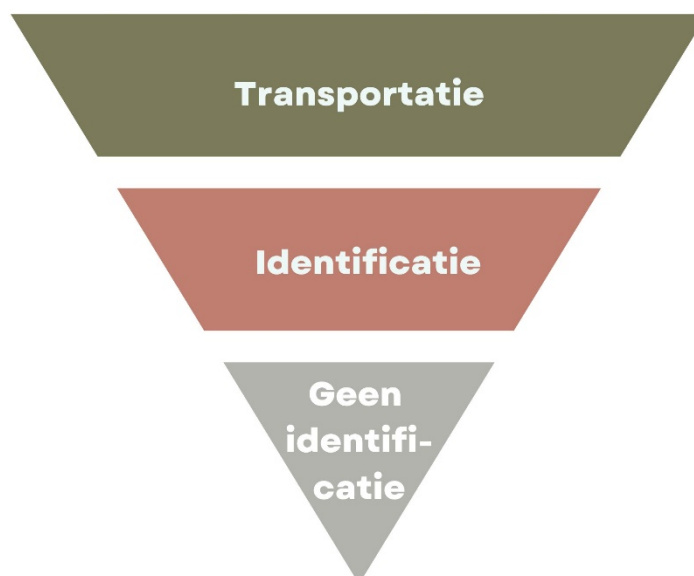
Er is geen sprake van identificatie met de narratieve elementen en het effect van het narratief op gedrag is beperkt.

Identificatie

Wanneer iemand zich herkent in een personage of andere narratieve elementen spreken we van identificatie met het narratief (Cohen J. , 2001 (4)). Identificatie kan gedrag beïnvloeden en ervoor zorgen dat mensen verminderde toegang hebben tot de werkelijkheid.

Transportatie

Hierbij is niet alleen sprake van identificatie met narratieve elementen maar iemand kan zichzelf ook in het narratief plaatsen. Dat kan leiden tot verminderde reactie op prikkels uit de werkelijkheid, zoals iemand die een boek aan het lezen is en op dat moment niet meer reageert als iets wordt gevraagd (Green, 2000, 79 (5)), (Cohen J. T.-O.-T., 2015, 65(2)). De verminderde toegang tot de werkelijkheid kan als gevolg hebben dat meningen of overtuigingen in de narratieve wereld blijvend worden aangepast (Gerrig, 1993). Hierdoor is de beïnvloeding van gedrag in de werkelijkheid door het narratief het grootst.

Figuur 1, drie niveaus van identificatie

Voor dit onderzoek is van belang vast te stellen in hoeverre de bestudeerde gebiedsontwikkelaars zich kunnen identificeren met het betreffende narratief.

Dit onderzoek veronderstelt dat wanneer er in sterke of minder sterke mate sprake is van identificatie met een narratief, dat het gedrag in geselecteerde casussen beïnvloedt. Of dat het geval is getoetst aan de hand van documenten onderzoek en de interviews.

2.6 Onderdelen van het Narratief

Volgens verhaaltheoretici als Bal (1978) en Stanzel (1967) zijn belangrijke structuuraspecten uit de verhaaltheorie: tijd, ruimte, personages, motieven en perspectief. Dit is ook wel samen te vatten in de volgende onderdelen; wanneer, wie, wat, waar en waarom. Naar deze onderdelen is ook gezocht in de narratieven van de bestudeerde cases.

De losse elementen van een narratief vormen de compositie, ze hebben van zichzelf geen betekenis, maar krijgen dat pas doordat ze narratief aan elkaar worden gelinkt (Krabbenborg, 2011 (vol 16. 1)). De compositie van een narratief en van een verhaal wordt samengebracht in een plot. De plotlijn geeft de elementen betekenis en maakt dat ze kunnen worden geplaatst in de tijd. In het plot worden links gelegd tussen verschillende onderdelen.

Hiervoor is omschreven dat een narratief in verschillende verhalen kan bestaan waarin dezelfde elementen voorkomen en dezelfde betekenis wordt gegeven. Mensen kunnen zichzelf ook op verschillende manieren in een verhaal plaatsen en het vanuit een ander perspectief belichten. De narratieve omgeving en gelegenheid waarbinnen het verhaal wordt verteld heeft invloed op de manier waarop de elementen aan elkaar worden gelinkt (Jaber F. Gubrium, 2012). Onder die narratieve omgeving worden de omstandigheden waaronder het narratief wordt overgebracht bedoeld. Denk bijvoorbeeld aan een gevangene die een verhaal aan zijn celgenoot overbrengt.

Het verhaalperspectief is een belangrijk structuuraspect van een verhaal, want het verhaalperspectief is de bron van alle verstrekte informatie. Het verhaal richt zich met het perspectief op bepaalde elementen uit de werkelijkheid. Daarnaast is de sociale context waarin een narratief bestaat van belang voor de betekenis en inhoud ervan. Volgens Gubrium (2012) verandert die context ook naarmate de tijd verstrijkt, waardoor de betekenis van een narratief kan veranderen en het narratief zelf ook wordt aangepast.

In verhalen komen vaak personages voor die een rol hebben in de plotlijn. Deze rollen zijn onder te verdelen in de protagonist, deuteragonist en de antagonist. De protagonisten zijn de personages die het doel in de plotlijn van het verhaal proberen te realiseren, terwijl de antagonist dit proberen tegen te houden. De deuteragonisten zijn neutraal in het verhaal. In een narratief kunnen personen zich zowel als antagonist, protagonist of deuteragonist plaatsen, afhankelijk van het gekozen verhaalperspectief. Zo zien de boeren in de stikstofdiscussie zichzelf als protagonisten en de wetgevende overheid als antagonist. In datzelfde narratief komt ook het verhaalperspectief van de overheid voor, dat grote boeren dichtbij natuurgebieden als antagonist plaatst in haar verhaalperspectief. Wanneer de toehoorder van het verhaal zich kan identificeren met de antagonist of protagonist, door bijvoorbeeld bepaalde waarden te delen, dan kan dat invloed hebben op gedrag. Door advocaten wordt dit narratieve principe in de rechtbank gebruikt om de jury van een standpunt

te overtuigen (Van Gils, 2017). Met narratieve technieken wordt voor een jury een perspectief met een plotlijn en personages omschreven waar zij zichzelf mee kunnen identificeren.

Naar aanleiding van de bestudeerde literatuur valt te stellen dat de verhouding tussen het verhaalperspectief, de compositie, de plotline, de rollen van personages en de commitments die de het verhalende zelf van de toehoorder vormen, bepalen in hoeverre het narratief gedrag beïnvloedt. In dit onderzoek wordt daarom aandacht besteedt aan de identiteit van de geïnterviewde personen en in hoeverre zij zich kunnen verplaatsen in een narratief.

2.7 Narratieven in Gebiedsontwikkeling

In de politiek worden verhalen gebruikt om de mening over bepaalde keuzes te beïnvloeden én om de mening van burgers te kunnen begrijpen (Jones, 2014). Deze manier van het doelbewust gebruiken van verhalen (storytelling) is ook terug te vinden in gebiedsontwikkeling. Regio's en gebieden gebruiken verhalen ook om zichzelf te positioneren en hun concurrentiepositie te versterken. De Brainport Eindhoven, de Foodvalley en de Cleantech regio in Nederland zijn enkele voorbeelden daarvan. Narratieve elementen worden er gebruikt en geframed om als een marketinginstrument in te zetten. Ook op het niveau van steden wordt dit gedaan, dan wordt het citymarketing genoemd. Citymarketing maakt gebruik van de narratieve kenmerken van een stad en promoot deze als een product (Keskin, 2016 V10). Zo wordt de altijd drukke stad New York bijvoorbeeld gepromoot met de slogan "The city that never sleeps".

Verhalen kunnen op een kleinere schaal ook nuttig zijn om een sense of place te duiden (Kavaratzis M. A., 2005, 96(5)). Dit wordt ook wel placebranding genoemd, wat wordt ingezet om een bijdrage leveren aan het imago van plek. Dit fenomeen is ook in gebiedsontwikkelingen terug te zien. Bij het branden van gebieden is het gebruik van co-branding daarnaast vaak effectief Kavaratzis (2005). Daarbij wordt gebruik gemaakt van elementen of kenmerken van een groter narratief die bijdragen aan het verhaal van het gebied. Bij de onderzochte casussen in dit onderzoek is daarvan in enkele gevallen ook sprake. Door middel van storytelling worden verbanden gelegd en deze gecommuniceerd om zo een band op te bouwen en delen van het masternarratief te framen met een specifiek doel. Succesvolle city- en gebiedsmarketing framet en vertelt de narratieve elementen niet alleen door, maar koppelt daar ook ingrepen in de fysieke ruimte aan. Zo ontstaan wat ook wel brandscapes worden genoemd (Verheul, Stedelijke ontwikkeling als imagovorming, 2013, 29(4)). Gebiedsontwikkelingen kunnen dus ook een onderdeel zijn van een citymarketingstrategie en zelf een narratief element van een groter narratief zijn. De gebiedsontwikkeling Strijp-S in Eindhoven is daarvan een voorbeeld. Dit nieuwe stadsdeel brengt de narratieve elementen van de stad Eindhoven, hightech en design van internationaal niveau samen door ruimte te bieden aan de culturele sector en designers in een internationaal stedelijk district.

In gebiedsontwikkelingen komen dus narratieven en delen van overkoepelende narratieven voor. Sommige daarvan hebben een landelijke of zelfs internationale context, terwijl andere kleinschaliger zijn. Die narratieven helpen in gebiedsontwikkeling om begrip te creëren en betekenis te geven aan bepaalde gebeurtenissen. Dat kan zorgen voor draagvlak, maar is ook een krachtig instrument om mensen tot acties aan te zetten (Sandercock, 2003).

Intern vs. Extern narratief

Sandercock (2003) pleit voor het vaker inzetten van storytelling in stedelijke planning. Tegelijkertijd relativeert zij ook de kracht ervan en stelt dat het als instrument naast andere middelen voor stedelijke planning moet worden gezien. Verhalen worden in ruimtelijke ontwikkeling op verschillende manieren gebruikt. Narratieven worden bijvoorbeeld gebruikt om plekken identiteit te geven Kavaratzis (2005), maar ook om het gebiedsontwikkelingsproces te beïnvloeden (Lieven Ameel, 2017). Voor dit onderzoek onderscheiden we deze twee vormen waarin narratieven in gebiedsontwikkeling voorkomen.

De eerste is een narratief dat de aanleiding of stuwende factor kan zijn van een gebiedsontwikkeling. Deze narratieven zorgen vooral voor voortgang en benodigd draagvlak zowel in de politiek en onder de bevolking. Deze narratieven noemen we interne gerichte narratieven.

De tweede vorm richt zich meer op het extern promoten van gebieden voor de toekomstige gebruikers, of voor de stad als geheel. Deze narratieven worden vaak ook gebruikt als onderdeel van gebieds- of citymarketing.

In beide gevallen kan het narratief op zowel de voortgang van een gebiedsontwikkeling als het beeld dat voor de gebruikers van een gebied ontstaat invloed hebben. En in beide gevallen kunnen deze narratieven beslissingen van de mensen die aan de gebiedsontwikkeling werken beïnvloeden.

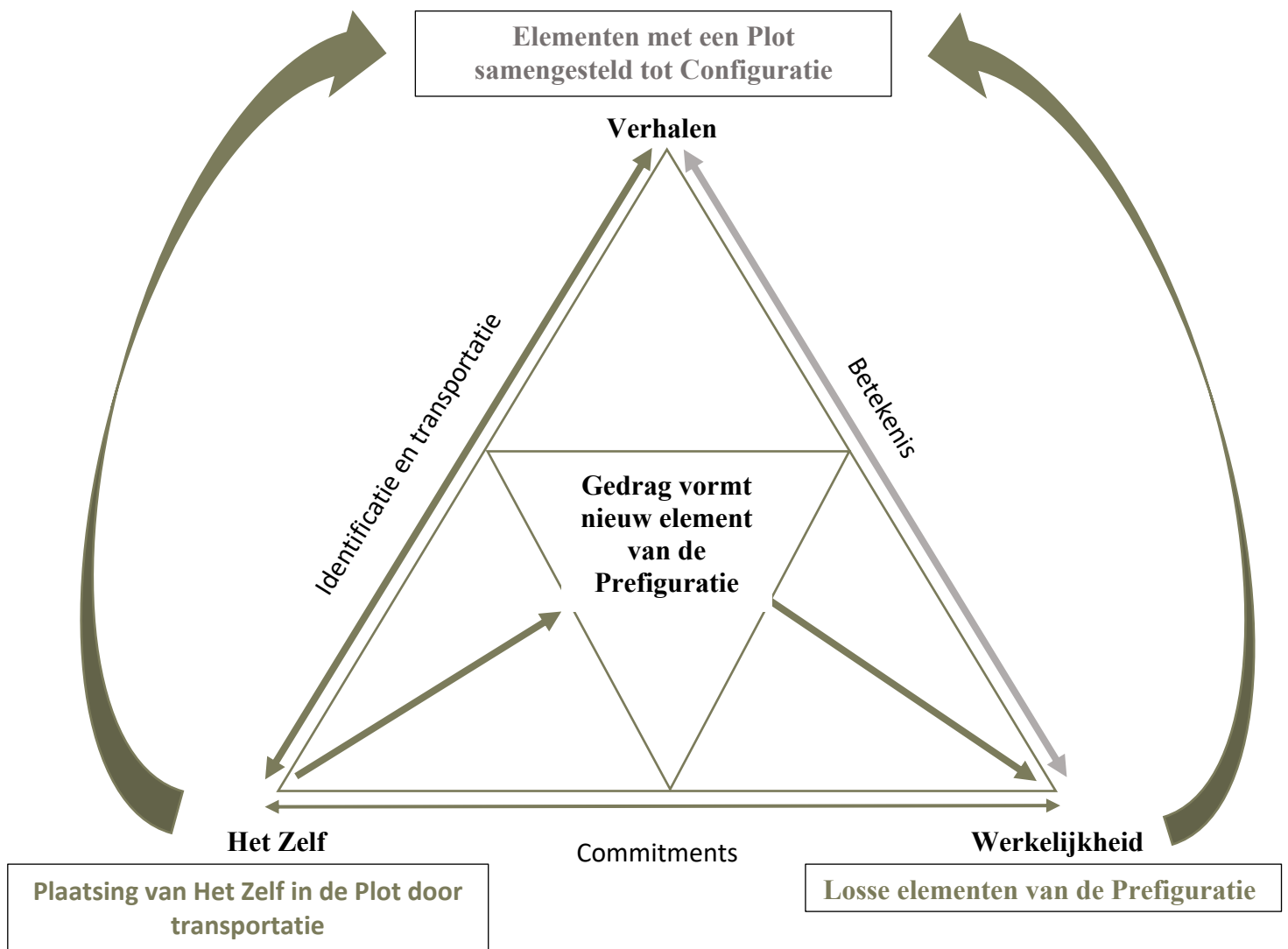
Open en gesloten narratief

Er valt ook onderscheid te maken tussen open en gesloten narratieven. Een open narratief staat alternatieve varianten toe, terwijl een gesloten narratief vooral andere versies uitsluit. Bij gesloten narratieven valt te denken aan religie zoals het narratief van orthodoxe joden of gereformeerde christenen. Een voorbeelden van een periode met open narratieven is de renaissance. Mensen die zich identificeren met een gesloten narratief laten geen ruimte voor nieuwe of andere onderdelen van dat narratief. Een open narratief zorgt bij mensen die zich ermee identificeren juist voor een open houding (Verhaeghe, 2012). Een open narratief kan wenselijk zijn, maar het kan er ook voor zorgen dat het oorspronkelijke narratief aan kracht verliest. Narratieven kunnen ook van karakter veranderen, zo kunnen gesloten narratieven later een open karakter krijgen en kan een open narratief leiden tot een meer gesloten variant, afhankelijk van de narratoren. In de casestudies komen we hierop terug.

De bestudeerde cases laten zien dat narratieven invloed kunnen hebben op de voortgang van gebiedsontwikkelingen. Ze kunnen vertragend werken maar ook voor opportunity windows zorgen. Afhankelijk van het perspectief en de compositie kunnen deze narratieven mensen aanzetten tot acties. Hierna volgt de uitwerking in een conceptueel model dat weergeeft hoe narratieven gedrag kunnen beïnvloeden.

3. Conceptueel model

Voor dit onderzoek wordt uitgegaan van de narratieve theorie van Ricour (1992) zoals beschreven in alinea 2.3. Volgens die theorie is een narratief het overkoepelende geheel van verhalen die dezelfde elementen in de configuratie bevatten en dezelfde betekenis eraan geven. Voor het vervolg van dit onderzoek is het van belang de samenhang te zien tussen de onderwerpen uit het literatuuronderzoek in het vorige hoofdstuk. Figuur 2. toont in een conceptueel model de relaties tussen gedrag, het zelf, verhalen en de werkelijkheid.

Figuur 2, conceptueel model

Met de casestudies en interviews is naar elementen van het narratief gezocht in vier casussen. Wanneer een verhaal waarden of elementen bevat waarmee iemand zich kan identificeren, of zichzelf in het verhaal kan verplaatsen, dan kan iemand bewust, maar ook onbewust getransporteerd raken in het verhaal. Deze transportatie is een belangrijk onderdeel dat het effect van verhalen op gedrag versterkt. Gedrag speelt een centrale rol in dit model. Het voegt nieuwe onderdelen aan het narratief toe en houdt het narratief in stand. Andersom kan,

wanneer iemand zich niet met het narratief kan identificeren en er ook niet naar handelt, dit ervoor zorgen dat de invloed van het narratief afneemt.

De veronderstelling is dat gedrag wordt beïnvloed door identificatie met het narratief en “affect heuristics”. Het feit dat het brein een groot deel van het beslissingsproces onbewust laat plaatsvinden zorgt ervoor dat de interactie tussen het narratief en gebeurtenissen in de werkelijkheid ook deels onbewust plaatsvindt.

Door middel van diepte-interviews met “narratieve prikkelvragen” naar zowel gebeurtenissen als emoties wordt bekeken in hoeverre de onderzochte personen zich identificeren met het narratief en in hoeverre zij ernaar handelen. De volgende drie hypothesen volgen uit het literatuuronderzoek. Ze worden getoetst aan de hand van interviews om zo het conceptuele model in de praktijk te toetsten.

H1: De geïnterviewden herkennen onderdelen van het narratief.

H2: De geïnterviewden kunnen zich emotioneel identificeren met het narratief.

H3: Bij een hoge mate van identificatie raken de geïnterviewden getransporteerd in het narratief waardoor zij zich in overeenstemming met het narratief gaan gedragen.

4. Narratieve onderzoeksmethode

Inleiding

Door deze hypothesen te toetsen aan de hand van interviews, ontstaat inzicht in de verhoudingen en verbanden tussen narratieve elementen, de emotionele commitments en identiteit van geïnterviewden en het gedrag in de praktijk van de gebiedsontwikkeling.

Selectie casussen

Als eerst zijn vier cases geselecteerd. Alle vier de cases betreffen gebiedsontwikkelingen die voor de stad waar ze in liggen van economisch en/of maatschappelijk belang zijn. Het zijn ook alle vier gebiedsontwikkelingen die al een lange looptijd kennen. Daardoor is er in het verleden voldoende gebeurd om de hypothesen te toetsen. In het algemeen wordt verondersteld dat gebiedsontwikkelingen vaak worden beïnvloed door politieke schommelingen (Verheul, *Organisatie dichtbij de politiek of op afstand?*, 2019). Alle vier de gebiedsontwikkelingen zijn gestart als een Publiek Private Samenwerking (PPS), welke minder gevoelig zijn voor politieke invloeden, doordat afspraken tussen partijen contractueel langjarig worden vastgelegd. Zo wordt politieke invloed op beslissingen verkleind en de casussen zoveel mogelijk vergelijkbaar gehouden. Om de casussen goed te kunnen vergelijken is documenten onderzoek gedaan naar de context van de gebiedsontwikkelingen én zijn personen in dienst van de PPS bevestigd. Naast deze personen zijn ook andere bij de ontwikkeling betrokken personen bevestigd, om zo een goed totaalbeeld te krijgen van de cases.

Selectie geïnterviewden

Aan de hand van deze casussen zijn vier personen, (voor elke casus één) geselecteerd om te interviewen. De geïnterviewde personen hebben in de gebiedsontwikkelingen een rol die hen beslissingsbevoegdheid geeft en zijn in de positie te bepalen welke besluiten worden voorgelegd aan de gemeente ter goedkeuring. Deze personen zijn de onderzoekseenheden en dit zijn de interviews waarnaar hierna wordt verwezen. Daarnaast zijn drie bij de projecten betrokken personen geraadpleegd om de gevonden narratieve onderdelen te toetsen en de informatie in de casestudies verder aan te vullen. Dit zijn de gesprekken waarnaar hierna verder wordt verwezen. Zo ontstaat een nog beter beeld van de narratieve elementen die betrekking hebben op de casus en mogelijke alternatieve perspectieven op het narratief.

Interviewopzet

Het semi gestructureerde interview bestaat uit drie delen. Het eerste deel belicht aan de geïnterviewde het doel van het interview en onderzoek. Daarbij wordt ook de gekozen definitie van een narratief in het kader van dit onderzoek toegelicht. In dit deel is ook getoetst of de onderdelen van het narratief die blijken uit de casestudies, volledig zijn en of er sprake is van een open of gesloten narratief.

Het tweede deel belicht de identiteit van de geïnterviewde. Aan de hand van narratieve prikkelvragen zijn de emotionele commitments en waarden in kaart gebracht. Ook is onderzocht in hoeverre de geïnterviewde zichzelf als onderdeel van het narratief ziet en welke rol hij of zij daarin heeft.

Het derde deel belicht het proces van besluitvorming. Met vragen is achterhaald welke beslissingen zijn genomen en hoe die zich verhouden tot het narratief. Ook worden de factoren die de beslissingen beïnvloeden besproken.

Uitwerking interviews en caseanalyse

De interviews zijn getranscribeerd en vervolgens aan de hand van het conceptueel model in figuur 2. axiaal gecodeerd met behulp van Atlas.ti. De gecodeerde quotes zijn in de volgende thema's ingedeeld: narratief, het zelf, werkelijkheid en gedrag. Daarna zijn de inhoudelijke elementen van het narratief, in verband gebracht met de emotionele commitments en beslissingen. Daarbij is gezocht naar overeenkomsten en tegenstellingen en naar zaken die voor identificatie met het narratief kunnen zorgen. Vervolgens worden de beslissingen eraan gekoppeld.

5. Casestudies

Het antwoord op de hoofdvraag van dit onderzoek wordt gezocht aan de hand van vier praktijkvoorbeelden. Dit betreft vier gebiedsontwikkelingen welke zijn geselecteerd aan de hand van een verondersteld duidelijk en minder duidelijk narratief. Tijdens de casestudie interviews en de aanvullende gesprekken bleek echter dat bij alle cases van een minder duidelijk narratief geen sprake is. In het geval van alle vier de praktijkvoorbeelden is sprake van een Publiek Private Samenwerking (PPS) of een Publiek Publieke Samenwerking (ook PPS) die namens overheid en/of marktpartijen de gebiedsontwikkeling organiseert. Omdat de afspraken in de PPS langjarig worden vastgelegd zijn ze minder gevoelig worden voor de invloed van politieke wisselingen na verkiezingen. Door middel van documentenonderzoek en vragen in interviews en de aanvullende gesprekken is de voor dit onderzoek benodigde achtergrondinformatie gezocht.

5.1 De Blauwe stad, Oldambt

Ontstaan

De Blauwe stad ten oosten van de stad Groningen in de gemeente Oldambt is een nieuw dorp waar 1500 woningen zullen worden gebouwd. Op de plek waar inmiddels wordt gebouwd, werden aardappels en graan verbouwd. Voordat de boeren dat konden doen stond het land onder water. Inpoldering maakte landbouw mogelijk en die landbouw bracht de streek de belangrijkste inkomsten. Vooral de eigenaren van boerenbedrijven verdienden eraan. De arbeiders op de boerderijen waren echter een arme klasse, wat zorgde voor een voedingsbodem voor communistisch gedachtegoed (Lupi, 2004 (4)). In 1989 ontstonden de ideeën voor de nieuwe wijk. In diezelfde periode had de gemeente te maken met hoge werkloosheid, verdwijnende voorzieningen en vergrijzing. Daarnaast lieten veel boeren hun land ongebruikt liggen voor Europese subsidies om de landbouwoverschotten terug te dringen (Snoeijer, 2010).

Staatsbosbeheer kwam in samenwerking met een architect met het idee voor de aanleg van een groot meer. Dit was vrij eenvoudig te realiseren, als de bemaling van het gebied werd gestopt, zou het water terugkomen in het ingepolderde gebied. Het meer kon ook worden ontsloten op het Winschoterdiep zodat het onderdeel werd van grotere vaarroutes. Om de aanleg te financieren werd ook (vooral dure) woningbouw in de plannen opgenomen. De woningen en het meer zouden zorgen voor nieuwe inwoners met een goed inkomen en recreatie naar de gemeente trekken, wat ondersteunend aan de lokale economie zou zijn. Het plan werd overgenomen door lokale politiek. De communistische lokale partij zorgde voor het nodige verzet tegen het kapitalistische karakter van het narratief van de Blauwe stad, maar met voldoende steun van de overige lokale en provinciale politiek heeft het stand gehouden.

De oorspronkelijke planning van het woningbouwprogramma was om 150 woningen per jaar te verkopen waarvan er volgens onderzoek van RIGO maximaal 50 binnen de gemeente konden worden verkocht (RIGO, 1995). De beoogde verkoop liep echter niet zoals gepland en de opgerichte Publiek Private Samenwerking met marktpartijen werd ontbonden en vervangen door een Publiek Publieke Samenwerking tussen gemeente en provincie. In 2012 werd vanwege de tegenvallend kaveluitgiftes een nieuw bestemmingsplan vastgesteld dat het tijdelijk gebruik met andere functies van niet uitgegeven gronden mogelijk maakt, in 2021

werd opnieuw het bestemmingsplan aangepast nu vanwege toenemende verkopen en vraag om meer goedkopere woningen (Hajema, 2021).

Narratieve elementen

Het narratief van De Blauwe stad kan vanuit verschillende perspectieven worden verteld. In die zin is het een open narratief. Voor de regionale gemeenschap gaat het over breken met het traditionele gebruik en de armoede van het Groningse platteland om zo een nieuwe welvarende gemeenschap te creëren. Landbouw en arbeid maken plaats voor luxe, recreatie en natuur. Vooral nieuwe inwoners en bezoekers van buiten de gemeente moeten zorgen voor een nieuwe economische voorspoed. Zo kan de regio meeprofiteren van de sterke economische positie van inwoners van steden. Vanuit het perspectief van die nieuwe inwoners bestaat het narratief vooral uit een nieuw woonconcept, de tegenhanger van stads wonen, waar luxe hand in hand gaat met natuur en recreatie op acceptabele afstand van de voorzieningen van de stad Groningen. De narratieve elementen van dat perspectief wonnen aan belang door de Covid19 crisis. Thuiswerken en wonen in een groene omgeving werden door Covid19 belangrijkere onderdelen voor de woningkeuze bij een verhuizing (Bons, 2021). De communistische partij maakt van dezelfde elementen uit het narratief een verhaal dat gaat over de tentoonstelling van kapitalisme en gentrificatie van de huidige inwoners van de gemeenschap, door stijgende huizenprijzen in de omgeving.

Narratoren

Met name de gedeputeerde van Provincie Groningen G. Beukema, die zelf in Oldambt woonde trad op als narrator van het idee, waardoor het plan de naam “het meer van Beukema” kreeg (Voogd, 2019 (93)). Beukema is voor dit onderzoek niet geïnterviewd, maar als inwoner van Oldambt die onderdeel is van de lokale netwerken en duidelijke promotor van het narratief, is goed voor te stellen dat hij zich op meerdere manieren kon identificeren en zich verplaatsen in het narratief.

5.2 Reeve, Kampen

Ontstaan

In de gebiedsontwikkeling Reeve in Kampen wordt een nieuw dorp in de IJsseldelta, gerealiseerd. Het dorp komt aan het Reevediep, een hoogwatergeul die de IJssel verbindt met de randmeren. Deze geul werd in 2015 aangelegd en in 2019 geopend voor vaarverkeer. De waterverbinding is onderdeel van een Planologische Kern Beslissing (PKB) van het kabinet, namelijk het project Ruimte voor de Rivier. Dat project werd uitgevoerd om overstromingsgevaar in de vertakkingen van de Rijn tegen te gaan (Boeve, 2019 (2)). Oorspronkelijk had gemeente Kampen plannen voor de realisatie van drieduizend woningen buiten de Zwarte dijk, die Kampen op dat moment nog beschermd tegen hoog water. In 2008 houdt de gemeenteraad deze plannen echter tegen wanneer blijkt dat de gemeente de gehele grondexploitatie moet financieren.

Door de plannen en aanleg van het Reevediep ontstaat de mogelijkheid om in de gebiedsontwikkeling woningbouw mee te koppelen met de PKB Ruimte Voor de Rivier. De aanleg van een nieuwe klimaatdijk biedt de meekoppelkans om daarop woningen te bouwen. Zo veranderen de plannen voor de uitbreiding die op dat moment “het Stadje” heet. De

nieuwe uitbreiding van Kampen, wordt een nieuw dorp dat aanhaakt op het nieuwe discours van het bergen en afvoeren van water dat hoort bij het Ruimte voor de Rivier project.

Gemeente Kampen maakt gebruik van die meekoppelkansen en wenst 1300 woningen toe te voegen aan de gemeente op de klimaatdijk en nog eens 1700 erachter. De Raad van State houdt de plannen echter tegen omdat de noodzaak van het bouwen van 1200 woningen onvoldoende is aangetoond. In aangepaste plannen komt alsnog goedkeuring voor 2 losse projecten van 600 woningen op de dijk (Faas, 2022). Deze gebiedsontwikkeling wordt het nieuwe dorp Reeve genoemd.

Narratieve elementen

De ontwikkeling van nieuwe natuur en het creëren van waterrecreatie door bevaarbare verbindingen met het Reevediep worden ook meegekoppeld met de aanleg van het Reevediep net als de aanleg van een nieuwe spoorlijn die de stad Kampen met Dronten verbindt. Zo worden de in het Ruimte voor de Rivier meegekoppelde onderdelen, belangrijke onderdelen van het narratief van het nieuwe Dorp Reeve en de grotere wijk waar het dorp deel van uit maakt, de Reeve Delta. Het dorp kijkt hoog en droog vanaf de klimaatdijk op de nieuwe natuur langs het Reevediep. Bevaarbare aansluitingen op het Reevediep brengen bovendien de waterrecreatie in het nieuwe dorp en de Delta. Het Narratief van Reeve gaat over het Nederlandse watermanagement en de maakbaarheid van het landschap. Het discours van een maatschappij met handelsgeest, die leeft in de rijke delta van verschillende rivieren en vertrouwen heeft in het landschap dat wordt gebruikt om de rivieren te temmen is hier heel zichtbaar. De gebiedsvisie van Reevedelta is gebaseerd op 3 thema's, de kracht van Kampen, een duurzaam landschap en een vitale gemeenschap. Kampen is een Hanzestad, de historie van de stad is gebouwd op de verbinding met het water en de (handels)mogelijkheden die dat bracht. De ontwikkeling van Reevedorp en de aanleg van het Reevediep brengt diezelfde elementen samen. Het narratief van de gebiedsontwikkeling Reeve dorp is daarmee nauw verwant aan het narratief van de stad Kampen. De stad ligt in de rivierdelta met het bevaarbare water dat de rijkdom in het verleden heeft gebracht. Dat water, de handelsgeest, het bijbehorend opportunisme van de Hanzestad en het vertrouwen in het landschap zijn de belangrijkste narratieve elementen, waarbij het water in het Narratief van Reeve een hoofdrol speelt. Het narratief van Reeve gaat volgens de website van de gebiedsontwikkeling over *“een nautisch pioniersdorp in een rivierenlandschap in een omgeving waar de natuurelementen vrij spel hebben. De bebouwing is hier “te gast” in het landschap”* (Reeve.nu, 2023), zie ook figuur 3. Het narratief van Reeve is een open narratief, het biedt ruimte voor verschillende perspectieven

Figuur 3, Toekomstbeeld Reevedelta, Karres & Brands

Narratoren

Uit het interview en aanvullend gesprek blijkt dat de wethouder Bouwe Strikwerda die langdurig aan het project was verbonden, een van de belangrijke narratoren is geweest. Daarnaast is de landschapsarchitect Steven Delva een van de belangrijke personen die het narratief van Reeve Delta verder heeft gebracht. Steven staat bekend als een succesvol en invloedrijke ontwerper en verteller.

5.3 Veilingkwartier Tiel

Ontstaan

De casestudie van Veilingkwartier bestaat grotendeels uit informatie die uit interviews naar voren is gekomen, omdat er weinig over geschreven is. Naast het treinstation van Tiel staan de lege hallen van de fruitveiling en de gebouwen van de voormalige METAWA fabriek en de Sucedefabriek. In de METAWA fabriek werd tin verwerkt, terwijl in de ernaast gelegen Sucedefabriek fruit tot producten werd verwerkt. In de Fruitveilinghallen en de Sucedefabriek kwam de arbeid van de boeren samen met de handel en industrie wat een belangrijke bijdrage leverde aan de economische voorspoed van de regio. De industrie, voornamelijk fruitverwerking en metaalindustrie trok, zoals op veel plekken in Nederland, weg uit de stad Tiel. Ook de fruitveiling verliet de veilinghallen, waarna deze jarenlang werden gebruikt als evenementenlocatie. Eén die landelijke bekendheid kreeg in de jaren '90 door de optredens van medium Jomanda. Met het vertrek van de industrie verdween ook de economische voorspoed uit de stad Tiel. Een bevolking met een relatief laag opleidingsniveau en inkomen is achtergebleven waardoor de stad kampt met het in stand houden van voorzieningen (Provoost, 2021). Er is een narratief ontstaan waarin Tiel opnieuw het bruisende hart van de Betuwe kan worden, zodat er geen verder verval optreedt. De noodzaak van dat narratief is voor alle inwoners zichtbaar in de binnenstad waar een groot deel van de winkel- en horecapanen leeg staat. Nieuwe hoogopgeleide inwoners met een goed inkomen, die nu grotendeels de stad hebben verlaten zouden ervoor kunnen zorgen, dat de glorie van Tiel weer herleeft.

Narratieve elementen

Tiel, de hoofdstad van de Betuwe, is bekend van het stripfiguur Flipje dat de verkoop van jam en het fruitteeltkarakter van de streek promootte. Het oorspronkelijke narratief van de stad Tiel bevat elementen als arbeid in de fruitteelt en industrie en de handel in fruit. Het brengt waarden zoals doorzettingsvermogen en opportunisme met zich mee. Als belangrijk industrie- en handelscentrum voor de streek werd hier het geld verdiend. Daarbij speelt de rivier de Waal een belangrijke rol doordat deze transport over water mogelijk maakt en de streek direct met de Rotterdamse haven verbindt. De historische narratieve elementen waren zicht- en tastbaar in de Veilinghallen toen de fruitveiling er nog plaatsvond.

Het nieuwe narratief bevat vooral elementen van die oude rijkdom en heeft als doel de stad opnieuw aantrekkelijk te maken. De gebiedsvisie van de gebiedsontwikkeling Veilingkwartier spreekt van een industriële sfeer (SAB, 2021). Met avantgardistische architectuur in de nieuwe wijk wordt daarnaast de rijkdom van weleer zichtbaar gemaakt, zie figuur 4. Het terugbrengen van oude spanten van de fruitveiling in de nieuwe wijk is een knipoog naar het industriële verleden. Het nieuwe verhaal van Veilingkwartier dat de gebiedsvisie omschrijft, sluit aan bij de periode dat Tiel economische voorspoed kende door de industrie en handel. Dat is ook het narratief dat de ontwikkeling van Veilingkwartier op bestuurlijk niveau

aanjaagt. Hier is sprake van het gebruik van het narratief om meningen te beïnvloeden zoals Jones (2014) dat omschrijft. Ook in dit geval is sprake van een open narratief, dat ruimte laat voor een perspectivistische blik van de narratees. Die narratees zijn niet persé de nieuwe bewoners van de wijk, het narratief richt zich meer intern op de gemeentelijke medewerkers, projectbetrokken personen, inwoners en andere stakeholders.

Narratoren

Het narratief gaat over “weer beter worden” van de stad en dat zorgt er met name binnen de gemeente voor dat er een groot draagvlak voor is. De illustratie daarvan is dat verschillende besluitdocumenten voor Veilingkwartier in de gemeenteraad unaniem werden aangenomen. De belangrijkste narratoren zijn de gemeentelijke directeur van de PPS Patrick Geering en langer geleden was het de gedeputeerde van de provincie Gelderland Josan Meijer die zelf uit Tiel kwam en de noodzaak inzag van de herontwikkeling. Met name de gedeputeerde zorgde voor inzet van ambtenaren.

Figuur 4, toekomstbeeld Veilingkwartier Tiel

5.4 Striip-S

Ontstaan

Eindhoven bestond voordat het de stad werd die het nu is, uit een verzameling van arme dorpen. Het was een arme streek, door de schrale zandgrond die het voor boeren moeilijk maakt gewassen te verbouwen. In 1866 werd een spoorlijn aangelegd, die er ook voor zorgde dat Philips hier groot geworden is. De schrale zandgrond bleek een goudmijn als grondstof voor de kunst van het glasblazen. Philips' glasblazerij is de basis geweest voor de innovaties die het heeft geproduceerd. Die innovatie had door het glas telkens een link met licht van de gloeilamp, tl-buis, beeldbuis, CD, DVD en MRIscan machines tot de high-tech EUV chiptechnologie van het bedrijf ASML.

In de jaren '60 ontstond de Technische Universiteit van Eindhoven. De universiteit, Philips en een fijnmazig netwerk van toeleveranciers bracht Eindhoven jarenlang economische groei. Toen Philips vertrok in de jaren '90 verdween de kennis van de high-tech industrie en de innovatiedrang niet uit de stad. Die was opgeslagen in de hoofden van de achtergebleven inwoners. Daaruit ontstond ASML, dat inmiddels de rol van Philips heeft overgenomen.

Philips liet ook lege plekken achter op belangrijke locaties in de stad, waaronder prachtig monumentaal industrieel erfgoed. Een van die plekken is Strijp-I ook wel Strijp-S, in 2002 werd een partij gevonden om het terrein te herontwikkelen. Volker-Wessels stapte na een verkennende periode met een bellegger die afhaakte als ontwikkelpartner, uiteindelijk samen met gemeente Eindhoven in een Publiek Private Samenwerking om het terrein en de bestaande gebouwen van Strijp-S te herontwikkelen.

Eindhoven positioneert zich als Brainport in Nederland met als belangrijkste thema's Design en Hightech industrie die samen gaan en voor innovaties zorgen. Om te zorgen voor een ideaal ondernemersklimaat dat dit faciliteert werkt de overheid in een zogenaamde "Triple Helix" samen met kennisinstellingen en het bedrijfsleven (Bronneberg, 2023 (11)). Binnen deze samenwerking is men zich ervan bewust dat hoogopgeleide creatieven, de grondstof zijn voor de innovatie. In de Brainport zijn namelijk veel banen voor hoogopgeleiden in de hightech industrie. Zo is het ontstaan van ASML en het grote aantal toeleveranciers in de regio en direct gevolg van de aanwezigheid van deze bevolkingsgroep. Die groep wordt ook wel omschreven als de "creative class". Hoogopgeleide mensen met "creatieve banen" die voor het grootste deel van het BNP zorgen (Florida, 2002). Deze groep is in Eindhoven ruim aanwezig (Fernández-Maldonado, 2010 november). De groei van Eindhoven is jarenlang veroorzaakt door het fenomeen "people follow jobs" (Steinnes, 1982). Na het vertrek van Philips bleek volgens Fernandez (2010) het omgekeerde te gebeuren, namelijk "jobs follow people". Voor de Brainport regio is het daarom van belang om aantrekkelijk te blijven voor deze groep mensen. Volgens stadsontwikkelaar Jack Hock, die namens woningcorporatie Trudo een aantal oude Philips gebouwen transformeerde, moet Strijp-S een bijdrage leveren aan de positionering van Eindhoven als Design en Hightech innovatiecentrum. Tegelijkertijd voorziet Strijp-S in een aantrekkelijke stedelijke omgeving voor de werknemers in deze industrieën die vaak uit het buitenland komen (expats).

Narratieve elementen

Het narratief van Strijp-S haakt aan op onderdelen onderdelen van het narratief van Brainport Eindhoven, wat als masternarratief voor de stad kan worden gezien. Het bestaat uit de trots op de successen van de regio in de hightechindustrie, de samenwerking tussen bedrijven, overheid en kennisinstellingen en carrièrekansen voor met name hoogopgeleiden. Dat laatste is ook één van de problemen waar de stad mee kampt, de twee verschillende snelheden in de stad. Dat is echter geen relevant onderdeel van het narratief voor Strijp-S. Het stadsdeel moet vooral een aantrekkelijke plek zijn voor de hoogopgeleide creatieven en deze groep binden aan de stad. Strijp-S geeft met design als belangrijk thema, tegenwicht aan hightech industrie als narratief onderdeel voor de stad. Urban Design & Media zijn daarbij de twee belangrijke thema's van het narratief van dit nieuwe creatieve stadsdeel. Het narratief is veel explicieter aanwezig dan de andere drie cases in dit onderzoek en wordt ook met meer passie doorverteld door de geïnterviewde personen. Ook tijdens het zoeken naar informatie over de casus op internet zijn de narratieve elementen gemakkelijk en op veel plekken te vinden. Bij deze casus is sprake van een open narratief dat ruimte laat voor een eigen perspectief. Tijdens het zoeken naar documenten over de case bleek echter wel dat er maar weinig verschillende verhalen te

vinden zijn. Vrijwel allemaal zijn het kopieën van het masternarratief van Brainport Eindhoven. Er is ook een discussie gaande in hoeverre het narratief open moet blijven in de fase waarin de ontwikkeling is afgerond. Een in statuten vastgelegd gesloten narratief dat wordt beheerd door een gebiedsorganisatie, zou de toegevoegde waarde van de ontwikkeling als narratief element van het masternarratief van Eindhoven kunnen borgen.

Narratoren

De belangrijkste vertellers van het narratief van Strijp-S zijn de projectdirecteur Alwin Beernink, stadsontwikkelaar Jack Hock in dienst van woningcorporatie Trudo, Toon de Koning van Volker Wessels en de aan het begin van de ontwikkeling betrokken partijen. Zij stonden aan de basis van het behoud en opnieuw bestemmen van de oude industriële gebouwen en droegen de narratieve elementen uit die vanaf dat moment horen bij Strijp-S. Het narratief van Strijp-S is een open narratief dat inmiddels vele vertellers heeft. Daarin zit op dit moment ook de uitdaging voor de laatste fase die Strijp-S in gaat. De fase waarin het nog tastbaarder een internationaal toonaangevend design district moet worden. De komst van een designacademie, maar ook het meer naar buiten keren van de bedrijven die design maken in Strijp-S moeten dat verder vormgeven.

6. Analyse

6.1 Verloop interviews

De geïnterviewde personen spraken allemaal gepassioneerd en uitvoerig over de gebiedsontwikkelingen en hadden daarvoor weinig vragen nodig. Daardoor is het risico op een biased interviewer, die het gesprek teveel in een richting probeert te sturen of suggesties doet, beperkt gebleven. Om privacy redenen is er geen lijst met geïnterviewden in dit onderzoek opgenomen en zijn quotes geanonimiseerd.

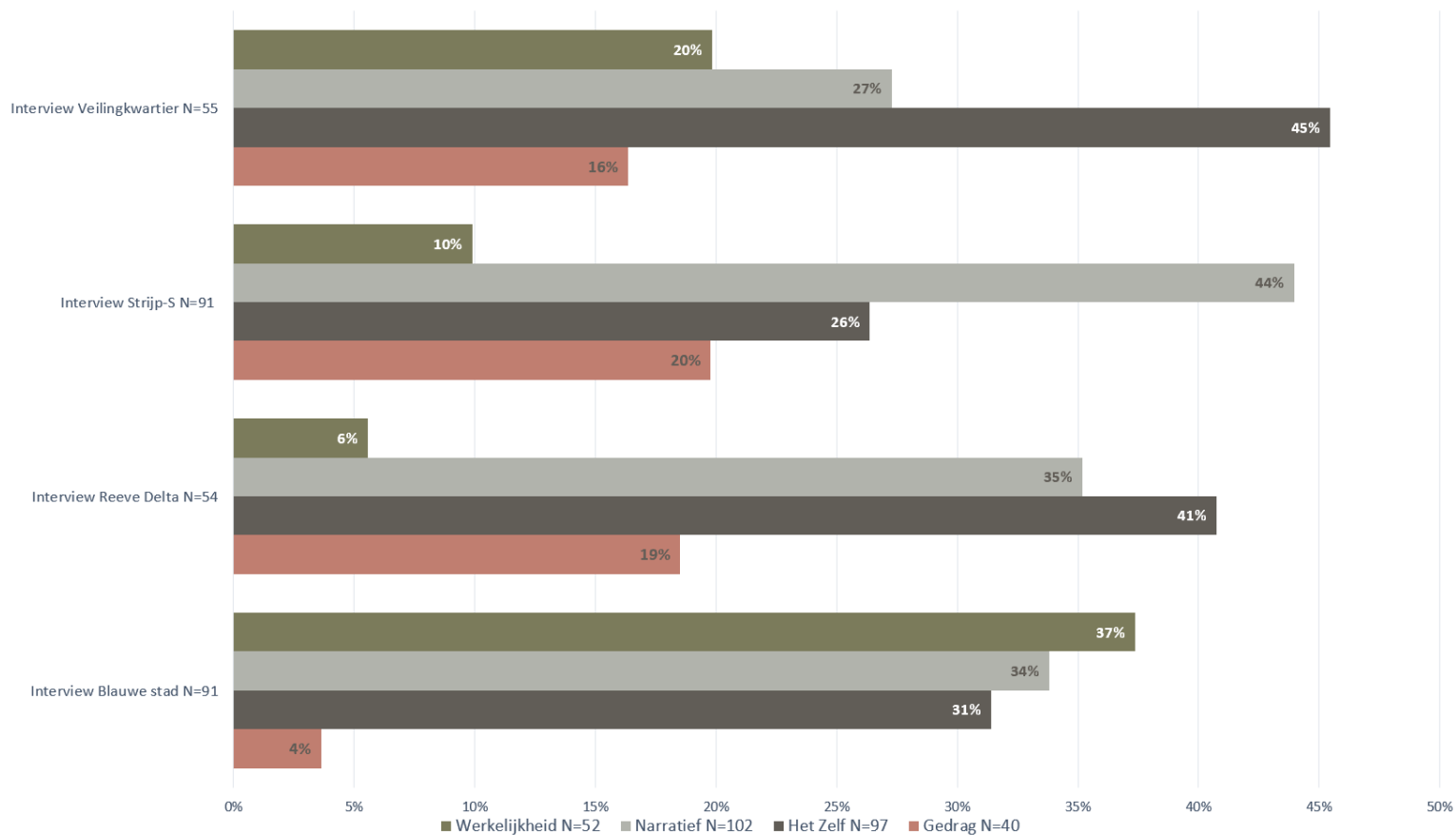
Tijdens de interviews relateerden de geïnterviewden zelf ongevraagd delen van hun privéleven en emotionele commitments aan de narratieve elementen. Met name trots op bepaalde bereikte doelen en maatschappelijke verbondenheid zijn de meest duidelijke voorbeelden van die identificatie. Daarnaast bevestigt de gepassioneerde manier waarop de geïnterviewden over de gebiedsontwikkelingen en narratieven vertelden dat er sprake is van identificatie met narratieve elementen. Die identificatie is in verband te brengen met enkele concrete beslissingen die zijn benoemd in hoofdstuk 6.3. In het algemeen geldt daarnaast dat de geïnterviewden erdoor hun werk niet alleen zien als een zakelijke overeenkomst, waarbij tijd arbeid wordt ingezet voor een salaris. Alle vier de geïnterviewden gaven aan dat hun drijfveren bestaan uit het verder brengen van de gebiedsontwikkeling voor een duurzame toekomst van het gebied, de stad en omgeving.

6.2 Beschrijvende statistieken

De interviews van de vier personen (één per casus) die beslissingen in de gebiedsontwikkelingen nemen en ter besluitvorming voorleggen zijn geanalyseerd om zo het conceptueel model (zie figuur 2.) te toetsen. Dat gaat ervan uit dat er sprake kan zijn van identificatie met de narratieve elementen en dat deze identificatie beslissingen in de gebiedsontwikkeling kan beïnvloeden door “affect heuristics”. Codering van de quotes in de interviews heeft geleid tot vier codegroepen (die overeenkomen met de onderdelen uit het conceptueel model) met daaronder de relevante quotes. In tabel 1 is te zien hoeveel quotes er zijn gecodeerd en hoeveel per codegroep en interview, waarbij sommige quotes in meerdere codegroepen zijn ondergebracht. Door de quotes per groep te analyseren zijn overeenkomsten en verschillen en vervolgens verbanden gevonden tussen de verschillende codegroepen, Gedrag, Het Zelf, Narratief en Werkelijkheid. In de casussen Blauwe stad en Strijp-S was er in de sterkste mate sprake van identificatie door de geïnterviewde personen met de narratieve elementen. Dat is ook terug te zien in het aantal quotes in die codegroep. Deze personen waren zich ook het meest bewust van de narratieve elementen en hoe die invloed hebben uitgeoefend op de gebiedsontwikkelingen in het verleden. In hoeverre men zich bewust is van de narratieve invloed en de eigen rol ten opzichte van het narratief verschilde sterk tussen de interviews. Zo was de identificatie met narratieve elementen bij de casussen Reeve en Veilingkwartier het minst. Wat niet betekent dat het narratief geen invloed heeft uitgeoefend in de gebiedsontwikkeling. De invloed van het narratief op de gebiedsontwikkeling is in alle gevallen aanwezig en wordt ook benoemd. Uit de interviews blijkt wel dat het eigen handelen van de geïnterviewde persoon in Reeve Delta het minst is beïnvloed door de narratieve elementen.

	Interview Blauwe stad	Interview Reeve Delta	Interview Strijp-S	Interview Veilingkwartier	Totaal
Gedrag	3	10	18	9	40
Het Zelf	26	22	24	25	97
Narratief	28	19	40	15	102
Werkelijkheid	34	3	9	6	52
Totals	91	54	91	55	291

Tabel 1, aantallen quotes per codegroep axiaal gecodeerde interviews

Figuur 5, Staafdiagram percentage quotes per codegroep

6.3 Narratief

In de bestudeerde cases zijn narratieve elementen gevonden in documenten, waarna in de interviews is bevestigd dat die narratieve elementen onderdeel van het narratief zijn. In enkele interviews is het narratief aangevuld met andere elementen dan uit het documentenonderzoek naar voren kwam. Hierdoor ontstaat een beeld van de elementen waaruit het narratief bestaat. Een opvallend verschil is het bewustzijn over de aanwezigheid van een narratief en narratieve elementen. Bij één van de vier casussen kan de geïnterviewde persoon direct benoemen uit welke narratieve elementen het narratief bestaat en ook hoe het is en wordt ingezet bij de gebiedsontwikkeling. In de andere drie casussen komt het naar voren naarmate het gesprek vordert. In twee van die drie casussen wordt, zodra het gesprek over het narratief gaat, in eerste instantie verwezen naar de gebiedsvisie die is vastgesteld. Die gebiedsvisies omschrijven de ruimtelijke visies voor de gebiedsontwikkelingen, maar bevat in slechts één van de drie casussen de narratieve elementen die het narratief rondom de gebiedsontwikkeling vormen. Zo is bijvoorbeeld in de gebiedsvisies van Het Veilingkwartier in Tiel en De Blauwe stad niks te lezen over de gewenste economische effecten van de gebiedsontwikkeling voor de stad, terwijl dat een van de belangrijkste en binnen de gemeente en provincie meest invloedrijke narratieve elementen is.

Bij alle vier de casussen kunnen het narratief en de narratieve elementen door de geïnterviewden worden benoemd. Daarnaast wordt aangegeven dat het narratief invloed heeft gehad in de besluitvorming in de gebiedsontwikkelingen. Het bewustzijn van de aanwezigheid en invloed van narratieve elementen op de gebiedsontwikkeling lijkt in twee van de vier casussen bij aanvang van het gesprek beperkt. Wat onder andere blijkt uit de volgende quotes:

- “Narratief, dat is een begrip dat wij in de gebiedsontwikkeling niet echt gebruiken”*
- “Het narratief? dat kan jij waarschijnlijk beter benoemen dan ik”*
- “Als het over het narratief van ... gaat, loop ik eerlijk gezegd wel vrij snel vast”*

Naarmate de interviews vorderden blijkt echter dat het narratief in alle vier de casussen een rol speelt in de gebiedsontwikkeling en dat, dat ook kan worden benoemd. Of daar in de dagelijkse praktijk heel bewust of minder bewust mee wordt omgegaan, lijkt weinig verschil te hebben op de invloed van het narratief op de gebiedsontwikkeling.

Waar wel een duidelijk verschil in te zien is zijn de narratoren van de narratieven. Dat zijn in alle gebiedsontwikkelingen wisselende personen geweest. Dit wordt veroorzaakt door de lange looptijd van de gebiedsontwikkelingen. In drie van de vier casussen treden de geïnterviewden zelf ook op als narrator. Interessant is de mate van identificatie met het narratief in relatie tot de rol als narrator. De twee geïnterviewden die zich het meest kunnen identificeren met narratieve elementen treden ook op als narrator van het narratief én als protagonist in het narratief. Bij de casussen waar daarvan juist minder sprake is, is dat laatste niet het geval. Tijdens de interviews worden ook andere personen benoemd als belangrijke narratoren, dat varieert van bestuurders tot aan ondernemers in het betreffende gebied. De invloed van het narratief op de beslissingen wordt in de interviews vooral toegeschreven aan de narratoren. Daarnaast blijken de narratoren ook bepalend in hoeverre het narratief een open of gesloten karakter heeft. Dat komt overeen met wat Connely (1998) omschrijft, een narratief kan versnipperen wanneer een narrator minder narrative competence heeft. Andersom is dat dus juist minder is wanneer de narrator die narrative competence wel bezit.

Interessant tijdens de interviews waren de gesprekken over het open of gesloten narratief. Mensen die aan de gebiedsontwikkeling werken proberen een goede balans te houden tussen gesloten of open. Wanneer het narratief te open wordt lijkt de vrees te ontstaan dat de controle over de ontwikkeling wordt verloren. Een te gesloten narratief teveel leidt tot een blauwdruk aanpak van de ontwikkeling, terwijl tijdens de looptijd ervan de omstandigheden wijzigen en flexibiliteit juist ook gewenst is. In alle vier de casussen wordt benoemd dat het narratief toch vooral een gesloten karakter heeft gehad bij aanvang van de gebiedsontwikkelingen. Later is dat gewijzigd doordat de narratoren wijzigden, maar vooral onder invloed van wijzigende economische omstandigheden. Het gesloten karakter van het narratief wordt door alle geïnterviewden ook in verband gebracht met zogenaamde blauwdruk stedenbouw bij aanvang van de gebiedsontwikkelingen, waarbij door narratoren wordt vastgehouden aan vooraf voor het hele gebied vastgestelde uitgangspunten. De omslag naar een meer open karakter wordt in drie van de vier casussen toegeschreven aan gewijzigde economische omstandigheden en in het laatste geval aan een vertrekkende projectleider. Uit de interviews blijkt niet dat de invloed van het narratief op beslissingen lijkt toe of af te nemen naarmate het open of meer gesloten is. Wel wordt in alle gevallen aangegeven dat het huidige open karakter van het narratief voor voortgang in de gebiedsontwikkeling zorgt.

Uit de interviews blijkt dat het bewustzijn van een open of gesloten karakter van het narratief in alle gevallen aanwezig is. Iets wat ook te verklaren valt, doordat gebiedsontwikkeling vanwege de lange looptijden en wijzigende omstandigheden ook om flexibiliteit vraagt.

Uit de interviews blijkt dat de omstandigheden waarbinnen het narratief wordt verteld een groot verschil maken. Dat bevestigt ook de publicatie van Gubrium (2012) waarnaar in het literatuuronderzoek wordt verwezen. De casussen van Blauwe stad en Veilingkwartier hebben vergelijkbare narratieve elementen. Beiden richten zich op nieuwe voorspoed in een gemeente die er economisch minder goed voor staat. De gebiedsontwikkelingen pogen nieuwe inwoners (en ondernemers) aan te trekken die ook nieuwe economische vooruitgang voor de gemeente zouden kunnen brengen en ervoor zorgen dat voorzieningen in stand kunnen worden gehouden. Dat narratief werd door sterke narratoren, vooral binnen de gemeentelijke en provinciale kringen verteld en bevat interne narratees. Dat gebeurde in een periode waarin een debat over de tegenvallende economische ontwikkelingen bij de gemeentelijke medewerkers en politiek plaatsvond, waarmee het narratief goed aansloot op de omstandigheden, zoals Gubrium (2012) dat omschrijft.

Bij Strijp-S richt het narratief zich meer naar buiten, door culturele ondernemers aan te spreken met een verhaal over cultuur en design. Dat werd ondersteund met aantrekkelijke mogelijkheden door middel van een cultuurfonds en leegstaande gebouwen. De bewuste omgang met het narratief in de casus van Strijp-S is anders dan die in de overige drie casussen. Het narratief is vanaf het begin strategisch ingezet om bepaalde doelen te bereiken. Bij aanvang wordt dat campaigning genoemd en in een later stadium gaat dat over in het creëren van commitment, met als doel meerdere narratoren die het narratief doorvertellen. In het geval van Strijp-S is het narratief actief gebruikt om niet alleen een nieuwe identiteit aan de plek, maar ook aan de stad te geven. Het narratief van Strijp-S is daardoor zelf een narratief element in het narratief van de stad Eindhoven.

6.4 Mate van identificatie

Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat emotionele ervaringen en commitments door middel van “affect heuristics” gedrag kunnen beïnvloeden. Daarom is in de interviews ook aandacht besteed aan de emotionele commitments die de identiteit van de geïnterviewden vormen en kunnen zorgen voor identificatie met het narratief. De emotionele commitments zijn achterhaald door narratieve prikkelvragen te stellen over de identiteit van geïnterviewden.

Door de narratieve elementen in verband te brengen met de identiteit en emotionele commitments van geïnterviewden is vervolgens bepaald in hoeverre iemand zich met het narratief kan identificeren of zich erin kan verplaatsen (transportatie). In enkele gevallen gaven de geïnterviewden zelf aan onderdeel te zijn van het narratief dat bij de gebiedsontwikkeling hoort en zich er ook in te kunnen plaatsen. Uit de interviews kwam naar voren dat de mate van identificatie met het narratief verband houdt met het bewustzijn van de invloed ervan op beslissingen. De mate van identificatie is in te delen in de drie categorieën zoals genoemd in hoofdstuk 2.5. Hierna is daarom een verdeling gemaakt in de analyse van de interviews in de mate van identificatie met de narratieve elementen in drie groepen namelijk; Geen identificatie, Identificatie, Transportatie

Geen identificatie

In twee van de vier casussen is geen sprake van directe identificatie met narratieve elementen. Tussen deze twee casussen is een verschil in de wijze waarop de geïnterviewde personen zich tot het narratief verhouden. In één casus treedt de geïnterviewde op als narrator wat de mate van invloed van het narratief heeft bepaald.

In de casus van Reeve Delta kam uit het interview niet naar voren dat verschillende eigen beslissingen aan de narratieve elementen zijn te koppelen. Er bleek uit het interview ook geen sterke maatschappelijke binding met het gebied en de omgeving. Wel wordt aangegeven dat het narratief invloed heeft gehad op de besluitvorming in de gebiedsontwikkeling in het verleden. De geïnterviewde persoon trad zelf niet op als een van de belangrijkste narratoren, maar is eerder een narratee en wees vooral anderen aan in de rol van narrator.

Voor de geïnterviewde persoon van Veilingkwartier geldt hetzelfde als voor de geïnterviewde van Reeve Delta. Er is geen sprake van identificatie met de narratieve elementen, behalve het “nu of nooit gevoel”. De geïnterviewde persoon van Veilingkwartier woont in de Betuwe, maar heeft geen maatschappelijke binding met Tiel of de plek. Een verschil met de casus van Reeve is wel dat de geïnterviewde zelf optreedt als een belangrijke en competente narrator. Die narrative competence werd ook bevestigd doordat deze persoon toevallig ook aan de gebiedsontwikkeling Reeve Delta werkt, waar hij door de geïnterviewde werd genoemd als een van de belangrijkste narratoren. Dat in combinatie met de drive om zaken geregeld te krijgen, leidt ertoe dat deze persoon bijdraagt aan de narratieve invloed. Het is niet zozeer dat het narratief het handelen beïnvloedt, maar juist andersom heeft het gedrag van deze persoon effect op de invloed van het narratief op anderen die erin getransporteerd raken. Het leidde er voor Veilingkwartier toe dat er een reeks unaniem genomen besluiten in de gemeenteraad werden genomen. Zoals het beschikbaar stellen van een grote som geld om het tekort in de grondexploitatie te dichten, zodat de gebiedsontwikkeling opgestart kan worden. Dat werd ook benoemd als een gevolg van identificatie met het narratief door de betrokken raadsleden. Vanuit de theorie is dit te onderbouwen doordat zij in het narratief interne narratees én

protagonisten zijn (want zij gaan de stad weer beter maken), waardoor maximale transportatie kan optreden volgens Gerrig (1993).

Identificatie

In de onderzochte casussen is bij geen van de personen sprake van identificatie met de narratieve elementen, zonder dat, dat tot transportatie leidt. Wel is er in alle casussen sprake van identificatie met het “nu of nooit gevoel”. In alinea 6.5 hieronder wordt dit verder toegelicht.

Transportatie

In twee van de vier casussen is vast te stellen dat er sprake is van transportatie in het narratief. De geïnterviewden bevestigden dit én onderbouwden dat ongevraagd met argumenten. De geïnterviewden treden niet alleen op als narrator, maar ook als protagonist in het narratief en hebben sterke maatschappelijke binding met het gebied en de omgeving. Daar lijkt ook een verband tussen te bestaan, de geïnterviewde personen kunnen zichzelf erdoor gemakkelijker verplaatsen in het narratief én werken zelf aan de gebiedsontwikkelingen waarbij ze een cruciale functie vervullen. In deze gevallen is ook vast te stellen dat het narratief invloed heeft op het eigen handelen binnen de gebiedsontwikkeling. Deze personen werken ook minder vanuit een houding waarin zij uitvoeren wat van hen wordt gevraagd. De intrinsieke motivatie om bij te dragen aan de realisatie van een narratief toekomstbeeld en de instandhouding van de narratieve elementen zijn daarbij belangrijke drijfveren.

De geïnterviewde persoon van Strijp-S komt uit een Eindhovense Philips familie en woont in de regio, waardoor hij de trots op Philips “*van jongs af aan heeft meegekregen*”. Een achtergrond als ontwerper en een modern tot postmodern karakter zorgt voor identificatie met het creatieve narratieve element en het iteratieve gebiedsontwikkelingsproces. Deze persoon beschrijft dat zelf mooi als: “*je moet flexibel zijn in de heupen, om het maar zo te zeggen*” In Strijp-S zijn bestaande Philips gebouwen niet gesloopt om de plek aantrekkelijk te houden voor culturele en creatieve ondernemers en om het bestaande Philips verleden zichtbaar te houden. De inzet voor die beslissing is ook te koppelen aan de trots op het Eindhovense Philips verleden. De out of the box oplossing, de oprichting van het mobiliteitsbedrijf Mobility-S (dat nu op meerdere plekken in het land wordt gekopieerd) heeft een link met het creatieve en innovatieve karakter van de geïnterviewde persoon en dat van Strijp-S. Met het parkeerbedrijf werd niet alleen invulling gegeven aan de parkeeropgave, maar werd ook het innovatieve karakter van het gebied benadrukt.

De geïnterviewde persoon van de Blauwe Stad is naast de gebiedsontwikkeling op meerdere manieren sterk maatschappelijk verbonden met de plattelandsontwikkeling in de regio. Daarnaast woont deze persoon in de omgeving. Dit zorgt voor transportatie in het narratief, dat gaat over het brengen van nieuwe welvaart en het in stand houden van voorzieningen in de regio. Tenslotte zorgt het karakter van deze persoon als iemand “*die meters wil maken*” Dat leidt tot een bepaalde houding die bij beslissingen invloed heeft.

In de Blauwe stad is de toenadering naar de omgeving, het luisteren naar de stakeholders en het helpen van nieuwe ondernemers is een gevolg van de identificatie met dat deel van het narratief. Daarvan zijn concrete voorbeelden genoemd. De volgende quote bevestigt het in algemene zin.

“Ik denk dat het nog steeds met alles wat wij doen hier meespeelt in de afweging van hoe zo'n gebied zich ontwikkelt. Dus dat kan soms betekenen dat wij soms nog steeds vinden dat het gebied Blauwe Stad te veel naar zichzelf gekeerd is en te weinig naar die dorpen toe. Dus we proberen nog steeds elke keer als we een kans zien, dat te verbeteren”

Ook zijn er oude stoomgemaaltjes behouden, wat in verband te brengen valt met de persoonlijke toewijding voor de lokale historie.

6.5 Opportunity windows

Opvallende ontdekking tijdens de interviews was het gegeven dat in alle casussen ongevraagd werd gesproken over een “nu of nooit moment”. Het gevoel dat bij de projectbetrokkenen leefde dat er een unieke mogelijkheid is ontstaan om de gebiedsontwikkeling succesvol op te starten. Mensen die aan gebiedsontwikkelingen werken lijken zich zeer bewust van de constant wisselende omstandigheden en de “opportunity windows” die af en toe ontstaan en weer verdwijnen, zoals De Zeeuw (2018) dat omschrijft. Deze worden ook wel Policy Windows genoemd, momenten waarop de juiste mensen op de juiste plekken zijn en waarop die zaken voor elkaar kunnen krijgen (Kingdon, 1995). Dat “nu of nooit gevoel” dat ook wordt gedeeld met elkaar, is in de onderzochte casussen ook een van de narratieve elementen die gedrag van de projectbetrokken medewerkers beïnvloedt. Ze ervaren erdoor een urgentie die hen in de praktijk ertoe aanzet om zaken voor elkaar te krijgen. Onderstaand enkele quotes die het sentiment dat, dat met zich meebrengt illustreren.

- *“Jongens luister, even niet piepen nu en hier en daar pakken we de binnenbocht, want anders gaat het gewoon niet lukken. Er is nu een kans en nu doorpakken en dus nou niet nog 1 keer 1/2 jaar navelstaren waarin je je afvraagt wat dan wel of niet goed is, gewoon doen.”*
- *“Als we het nu niet kunnen. Dan hoef je ook niet meer te beginnen, want dat gevoel hadden wij wel allemaal heel sterk.”*

Medewerkers van het projectteam die vooruit willen, de zogenaamde regelaars, lijken door dit “nu of nooit” moment urgentie te voelen die hen beweegt zich extra in te zetten voor de gebiedsontwikkeling. Deze Opportunity Windows kunnen losstaan van de andere narratieve elementen. Een aantal quotes uit de interviews beschrijven de mentaliteit die dat met zich meebrengt.

-“Mijn motto is, schijnbaar zeg ik heel vaak van. Kom op, jongens, we moeten meters maken, dus echt vooruitstrevend en dat zit ook wel een beetje in mijn karakter.”

- “Die can do mentaliteit. Niemand vertelt jou hoe je dat moet doen. Je moet gewoon zorgen dat je je resultaten haalt.”

- “Gewoon de dingen te regelen, weet je, dat blijkt toch in de organisatie, de echte goeie zijn ook eigenlijk allemaal regelaars. De regelaars, we regelen het wel.”

-“Never waste a good crisis”

Uit de gesprekken blijkt ook dat door de passie voor gebiedsontwikkeling en het “nu of nooit” gevoel betrokken personen uit eigen beweging een stap extra zetten en ook bereid zijn om niet voor de hand liggende oplossingen te kiezen in het belang van de gebiedsontwikkeling. Zoals

een van de geïnterviewden het mooi omschreef, “*hier en daar pakken we de binnenbocht*”. Het is de manier waarop ze zich tot de gebiedsontwikkeling en het narratief verhouden, die ervoor zorgt dat ze niet opgeven wanneer het lastig wordt. Hoewel dit niet wetenschappelijk met dit onderzoek is vastgesteld, is wel een beeld ontstaan dat deze houding zijn weerslag heeft in de voortgang van de onderzochte gebiedsontwikkelingen.

6.6 Resultaten

Tabel 2, geeft beknopt de resultaten per casus en onderwerp weer, die van pas komen om de hoofdvraag te beantwoorden. Uit de interviews komt naar voren dat er interactie tussen verhalen, het zelf, de werkelijkheid en gedrag, zoals weergegeven in het conceptueel model, in gebiedsontwikkeling is te herkennen. Dat is echter niet in alle casussen even duidelijk het geval. In de twee casussen waarbij dat het sterkst naar voren komt, Blauwe stad en Strijp-S, zijn het meest quotes over het narratief gecodeerd, zie tabel 1. In die casussen is ook sprake van transportatie van de geïnterviewden en zijn concrete beslissingen in verband te brengen met de identificatie met narratieve elementen. Daarnaast is er een verband te ontdekken tussen de mate van identificatie en de rol als narrator. In de twee onderzochte casussen waarin sprake is van transportatie in het narratief, treedt de geïnterviewde persoon ook op als narrator. Die rol als narrator wordt gecombineerd met een functie die beslissingsbevoegdheid in de gebiedsontwikkeling geeft en/of de positie om de voor te leggen te nemen besluiten te beïnvloeden. Die combinatie zorgt ervoor dat het gedrag de invloed van het narratief op beslissingen vergroot. De casus van Veilingkwartier wijkt af van dit beeld. Dat lijkt te maken te hebben met de narrative competence van de geïnterviewde. Om ervoor te zorgen dat anderen zich kunnen identificeren met een verhaal, lijkt transportatie in het narratief door de narrator niet noodzakelijk, wanneer iemand voldoende narrative competence heeft. In alle interviews werd gesproken over de narratieve capaciteiten en kenmerken van de narratoren, waarmee het belang van de narrator voor de invloed van het narratief wordt benadrukt.

	Blauwe stad	Reeve Delta	Strijp-S	Veilingkwartier
Narratief	Intern gericht, open narratief	In- en extern gericht open narratief	In- en extern gericht open narratief	Intern gericht open narratief
Bewust van narratief bij aanvang interview	Nee	Nee	Ja	Nee
Identificatie	Transportatie	Geen identificatie	Transportatie	Geen identificatie
Opportunity Windows	Ja	Ja	Ja	Ja
Concrete beslissingen geïnterviewde beïnvloedt door narratief	Ja	Nee	Ja	Nee
Concrete beslissingen derden beïnvloedt door narratief	Ja	Ja	Ja	Ja
Narrator of Narratee	Narrator	Narratee	Narrator	Narrator

Tabel 2, resultaten

Intern versus extern gericht narratief

In twee casussen is sprake van een intern gericht narratief, dat zich richt op het creëren van draagvlak bij de personen die bestuurlijk en politiek verantwoordelijk zijn voor de gebiedsontwikkelingen. Uit de interviews blijkt dat de mate van invloed van deze narratieven afhankelijk is van de narrative competence van de narrator en de omstandigheden waarbinnen het wordt verteld. Bij de twee casussen waarbij het narratief ook extern gericht is, is de invloed afhankelijk van meer narratoren dan bij een intern gericht narratief. De extern gerichte narratieven in de onderzochte casussen hebben ook meer narratees en narratoren. Dat in combinatie met het open karakter ervan zorgt voor een risico op versnippering van het narratief, zoals Connely (1988) dat omschrijft. Daarom is de invloed van het narratief naast de narrative competence van de narratoren ook afhankelijk van het aantal narratoren en de mate van identificatie die zij met het narratief hebben. Het bewustzijn daarvan kwam in de casus van Strijp-S naar voren. Daar is het van belang dat het narratief na afronding van de gebiedsontwikkeling in stand blijft, als onderdeel van de positionering van de stad Eindhoven als geheel. Omdat het narratief in stand moet blijven nadat de gebiedsontwikkeling is gerealiseerd, ontstaat ook een groter bewustzijn van het belang van de narratieve elementen en een zoektocht naar mogelijkheden, instrumenten en nieuwe narratoren. Het gesloten houden van het narratief om zo versnippering te voorkomen is één van de manieren om dat te realiseren. Dit is bij de andere casussen niet het geval, waar het narratief vooral van belang is en invloed heeft tijdens de gebiedsontwikkelingsfase en zodra die gereed is en het gebied zich in de stad genesteld heeft, geen narratoren meer heeft. Uit dit onderzoek blijkt dat het bewustzijn van de aanwezigheid en invloed van het narratief bij Strijp-S hierdoor groter is dan bij de andere casussen. De narratieve elementen hebben daardoor ook meer invloed op het

proces van de gebiedsontwikkeling en op de fysieke ruimtelijke ingrepen. Zo werd in Strijp-S het project Haasje over gerealiseerd. De bestaande skatehal die zich had ontwikkeld tot belangrijk narratief element werd behouden door er een gebouw overheen te bouwen, zie figuur 6.

Figuur 6, Haasje over Strijp-S (foto VMX architecten)

7. Conclusies

Deze thesis startte in de inleiding met een verwijzing naar het rapport van Johan Remkes over de stikstofaanpak. De ontstane afstand tussen stad en platteland werd benadrukt in het rapport en genoemd als oorzaak van de heftige reactie van de boeren op het stikstofbeleid. Johan wijst daarmee op de relatie tussen het narratief en gedrag. Dit onderzoek is een zoektocht geweest naar diezelfde relatie tussen narratieven en gedrag, maar dan specifiek in gebiedsontwikkelingen. In vier casussen zijn narratieven gezocht en bestudeerd en inspirerende gesprekken met medewerkers bevestigden ook de relatie tussen narratieven en beslissingen in de gebiedsontwikkelingen. Niet alleen die relatie is één van de resultaten van dit onderzoek, opvallende tegenstellingen en overeenkomsten leidden tot de ontdekking van een aantal interessante uitkomsten. Het uitvoeren van dit onderzoek heeft mij in de praktijk ook geholpen om van een afstand te kunnen kijken naar de gebiedsontwikkelingen waaraan mijn collega's en ikzelf werken. Soms zijn de processen in gebiedsontwikkeling frustrerend, omdat het geen lineair proces is en de voortgang afhankelijk is van veel externe factoren. Kennis van de invloed die narratieven hebben, helpen de reden van voortgang en stagnatie te begrijpen. Dat maakt dat het werken aan gebiedsontwikkeling meer voldoening geeft. Daarnaast kan deze kennis ook helpen om gesprekspartners beter te begrijpen en zo ook een betere gebiedsontwikkelaar te zijn.

7.1 Hypothesen en hoofdvraag

Uit het literatuuronderzoek kwam naar voren dat narratieven mensen helpen om het diachronische karakter van de werkelijkheid te begrijpen. Door gebeurtenissen aan elkaar te verbinden door middel van een plot krijgen ze voor mensen betekenis en kunnen ze worden geplaatst in de tijd. In dat plot komen mensen in verschillende rollen voor, als narratoren, naraatees, protagonisten, antagonist en deuteragonisten bijvoorbeeld. Soms kunnen mensen zichzelf verplaatsen in het narratief en zien zij voor zichzelf daar een rol in. In dat geval is sprake van transportatie en kunnen zij zich in overeenstemming met het narratief gaan gedragen. Het conceptueel model in figuur 2. verbeeldt de interacties tussen de werkelijkheid, narratieven, het zelf en gedrag. Aan de hand van dat model is de hoofdvraag van dit onderzoek te beantwoorden.

“In hoeverre beïnvloeden verhalen beslissingen van gebiedsontwikkelaars in gebiedsontwikkeling?”

De volgende drie hypothesen zijn gebruikt om het model te toetsen in de praktijk aan de hand van interviews om uiteindelijk de hoofdvraag te beantwoorden.

H1 : De geïnterviewden herkennen zich in het narratief.

Voor de eerste hypothese geldt in drie van de vier gevallen dat naarmate het gesprek erover vordert, de geïnterviewden inderdaad narratieve elementen weten te benoemen en deze ook kunnen relateren aan genomen beslissingen. Echter niet in alle casussen herkennen de geïnterviewden zichzelf in het narratief. Daarnaast ontstond het bewustzijn van het narratief tijdens de interviews. Zoals hiervoor aangegeven werd in één casus het narratief heel bewust beleefd en benut. In drie casussen werd het vooral onbewust beleefd maar bleek uit de interviews dat narratieve elementen wel konden worden benoemd en dat de invloed ervan werd herkend. Uit de interviews blijkt dat het gesprek over narratieven in

gebiedsontwikkeling ertoe leidt dat er een groter bewustzijn van de narratieve invloed en elementen ontstaat. Dat kan ertoe leiden dat het benutten en doelbewust inzetten ervan, zoals in Strijp-S en Veilingkwartier, het proces in een gebiedsontwikkeling versnelt. In twee van de vier casussen kon men zich emotioneel identificeren met het narratief. Daarnaast is in alle casussen sprake van een “nu of nooit” gevoel dat ontstaat doordat het “opportunity window” als unieke kans wordt gezien om de gebiedsontwikkeling te realiseren. Het besef van die momenten zorgt voor het hiervoor beschreven “nu of nooit” gevoel en blijkt de grootste overeenkomst tussen de casussen. Dit kan gezien worden als een intern gericht narratief element waarop het conceptueel model in figuur 2. ook van toepassing is. Hoewel dit losstaat van de verschillende narratieven in de onderzochte casussen moet de invloed hiervan binnen het team van medewerkers dat aan een gebiedsontwikkeling werkt niet worden onderschat. Op individueel niveau is er herkenning van het unieke moment, maar het blijkt ook een verbindend element te zijn tussen de projectbetrokken medewerkers tot aan personen op bestuurlijk niveau.

H2: de geïnterviewden kunnen zich emotioneel identificeren met het narratief.

Voor de tweede hypothese geldt dat in twee casussen valt vast te stellen dat de emotionele identificatie met narratieve elementen inderdaad het gedrag beïnvloedt. Daarbij moet worden opgemerkt dat in beide gevallen sprake is van transportatie in het narratief. Terwijl bij de andere twee casussen dat niet het geval is. In die casussen wordt wel de invloed van het narratief op de gebiedsontwikkeling benoemd, maar is niet het effect ervan op het eigen gedrag vast te stellen. In alle vier de casussen zorgt de identificatie met het “nu of nooit” gevoel voor beïnvloeding van het gedrag.

H3: Bij een hoge mate van identificatie raken de geïnterviewden getransporteerd in het narratief waardoor zij zich in overeenstemming met het narratief gaan gedragen.

Voor de derde hypothese geldt dat de transportatie waarvan sprake is in twee casussen zorgt voor beïnvloeding van gedrag. Dat gedrag draagt eraan bij dat het narratief in stand wordt gehouden en wordt doorverteld. De geïnterviewden zorgen daarvoor door beslissingen te nemen die in overeenstemming zijn met de narratieve elementen en doordat zij zelf als narrator optreden.

De beantwoording van die vraag is als volgt. Er is voldoende aanleiding gevonden om te veronderstellen dat narratieven het gedrag van mensen in een cruciale functie binnen gebiedsontwikkelingen kunnen beïnvloeden. In hoeverre dat plaatsvindt is afhankelijk van de mate waarin men zich met een narratief kan identificeren, de rol die men heeft in het narratief (zoals bijvoorbeeld narrator en/of protagonist), de narrative competence van de narratoren en de omstandigheden waarin het narratief wordt verteld. In het geval waarin er transportatie optreedt is de narratieve invloed op gedrag het grootst.

Hoewel de casussen zo vergelijkbaar mogelijk zijn gehouden, komen ook grote verschillen naar voren. De mate waarin men bewust is van het narratief, hoe het wordt ingezet, onder welke omstandigheden dat gebeurt, van wat voor type narratief er sprake is, op welke manier men zich ertoe verhoudt en ermee kan identificeren en wie optreedt als narrator, bepalen ook de mate van narratieve invloed op de geïnterviewde personen. Dit onderzoek is in die zin beperkt en moet worden gezien als een verkenning naar de invloed van naratieven in gebiedsontwikkeling.

Er kwamen ook een aantal verrassende resultaten uit het onderzoek naar voren, die hierna worden genoemd

Identificatie

Mensen die dichtbij de gebiedsontwikkeling wonen en maatschappelijk verbonden zijn met het gebied en de omgeving lijken gevoeliger te zijn voor transportatie bij zowel intern als extern gerichte narratieven. Die transportatie beïnvloedt het gedrag en brengt belangrijke drijfveren met zich mee voor het realiseren of in stand houden van de door het narratief weergegeven toekomstige of huidige situatie. Dat kan gezien worden als een voordeel, wanneer het narratief als doel heeft de gebiedsontwikkeling vooruit te brengen. Dit leidt ook tot een van de aanbevelingen hieronder.

Narratoren

De geïnterviewden erkennen allemaal het belang van narratoren en narrative competence. Uit de interviews blijkt dat identificatie met het narratief niet persé noodzakelijk is om een succesvolle narrator te kunnen zijn. De mate van narrative competence van de narratoren bepaalt de invloed die het narratief uitoefent op gedrag. Daarnaast is de narratieve invloed op het eigen gedrag het grootst bij getransporteerde narratoren die zelf ook protagonisten in het narratief zijn. De interactie tussen de invloed van het narratief op gedrag in gebiedsontwikkelingen en het effect van gedrag op de invloed van het narratief valt met dit onderzoek vast te stellen.

7.2 Beleidsaanbevelingen voor Gebiedsontwikkeling

Narratieve invloed kan zich richten op één specifiek thema of onderwerp, maar uit dit onderzoek blijkt dat narratieven vaker op allerlei thema's invloed hebben. In een tijd waarin integrale gebiedsontwikkeling in opkomst is en volop wordt gesproken over opstapeling van ambities, is dit thema daarom op het moment van schrijven van deze thesis bijzonder actueel.

Het bewustzijn van narratieve elementen en kennis van de manier waarop dat mensen beïnvloedt in hun gedrag, kan gebiedsontwikkelaars helpen om voortgang in gebiedsontwikkelingen te houden, maar ook om gebieden blijvend een bepaald gewenst karakter te geven door het narratief niet alleen intern, maar ook extern te richten.

Kennis over effecten van het in- of extern en open of gesloten toepassen van narratieven kan een bijdrage leveren aan de effectiviteit van gebiedsontwikkelaars voor allerlei thema's. Het gesprek over narratieve elementen en narratieve invloed is een aanbeveling voor gebiedsontwikkelaars. Het bewustzijn ervan kan hen helpen bepaalde gebeurtenissen beter te begrijpen en mogelijkheden te herkennen in het belang van de voortgang en kwaliteit van de gebiedsontwikkeling.

Bij de selectie van medewerkers die aan een gebiedsontwikkeling werken zou naast professionele capaciteiten ook rekening gehouden kunnen worden met de mate van mogelijke identificatie met de narratieve elementen. Transportatie in het narratief kan leiden tot aangepast gedrag dat wenselijk is voor de gebiedsontwikkeling. Het conceptueel model in

figuur 2 en meer kennis over de invloed van emotionele commitments en affect heuristics op gedrag kunnen daarbij helpen.

Bij het herkennen en benutten van Opportunity Windows speelt de invloed van narratieve elementen een belangrijke rol. Door een groter bewustzijn hiervan zijn deze Opportunity Windows niet alleen beter te herkennen, maar kunnen ze nadat ze zijn benut ook invloed hebben op de gebiedsontwikkeling. Door van het benutten ervan een intern gericht narratief element te maken is de voortgang van de gebiedsontwikkeling mogelijk langdurig te beïnvloeden doordat er een “nu of nooit gevoel”, het gevoel dat een unieke kans kan worden verzilverd, in het projectbetrokken team ontstaat.

7.3 Tekortkomingen en toekomstig onderzoek

Het conceptuele model in figuur 2 is getoetst in de praktijk waarmee deels de relatie tussen de verschillende elementen kan worden vastgesteld. Daarbij lag de focus in dit onderzoek vooral op de relatie tussen het zelf, gedrag en verhalen. Het onderzoek is echter, vanwege de beschikbare tijd ervoor, beperkt en laat ook nog veel vragen onbeantwoord. Zo zijn er slechts vier casussen onderzocht en vier interviews geanalyseerd. Ook zijn er geen diepte-interviews (wel aanvullende gesprekken) met andere projectmedewerkers van de onderzochte casussen gehouden en meegenomen in de analyse en is er geen kwantitatief onderdeel in dit onderzoek om de kwalitatief onderzochte uitkomsten te toetsen. Dit onderzoek is een eerste verkenning naar de relatie tussen narratieven en gedrag in gebiedsontwikkeling en geeft aanleiding om een aantal zaken verder te onderzoeken. Hierna volgen een aantal aanbevelingen:

- In vervolgonderzoek meer focus aanbrengen op bepaalde thema's binnen gebiedsontwikkeling, zoals mobiliteit, duurzaamheid of maatschappelijk draagvlak.
- Het ontwikkelen van een model om de mate van identificatie van personen met bepaalde thema's vast te stellen, kan toekomstig onderzoek ook verder brengen en uitkomsten nauwkeuriger maken.
- Het nader onderzoeken van de invloed van narratieven op kleine dagelijkse beslissingen in gebiedsontwikkelingen.
- Het doen van experimenten in de dagelijkse praktijk met mensen die wel en geen maatschappelijke binding met het gebied en de omgeving hebben.
- Verdiepend onderzoek naar de effecten bij extern gerichte of intern gerichte narratieven kan helpen meer uitkomsten te genereren en de effecten beter te begrijpen.
- Het onderzoeken van een veel groter aantal casussen en meer personen per casus interviewen.

Dit onderzoek heeft inzichten opgeleverd voor verder onderzoek naar de invloed van narratieven in gebiedsontwikkeling. Daarnaast biedt het gebiedsontwikkelaars handreikingen voor de bewuste omgang met en inzet van narratieven in de praktijk.

Bibliografie

- Assche, K. V. (2020). SIGNS IN TIME An interpretive account of urban planning and design, the people and their histories. In K. v. Assche, *SIGNS IN TIME An interpretive account of urban planning and design, the people and their histories* (p. 312). Wageningen: Proquest LLC.
- Biene, M. v. (2008). *De standaardvraag voorbij: narratief onderzoek naar vraagpatronen*. Nijmegen: LDVK.
- Boeve, M. N. (2019 (2)). Evaluatie PKB Ruimte voor de Rivier: juridisch-bestuurlijke lessen voor toekomstige grootschalige infrastructurele overheidsprojecten. *Tijdschrift voor omgevingsrecht*, 52-64.
- Bons, M. (2021). *A crisis that triggered change: How the Corona crisis impacted (aspiring) homeowners' housing preferences*. Rotterdam: TU Delft.
- Bronneberg, M. P. (2023 (11)). Brainport Eindhoven: born from crisis-25 years as a Triple Helix Governed Ecosystem. *Journal of Innovation Management*, 36-67.
- Cialdini, R. (2008). Influence. In R. Cialdini, *Influence, The Psychology of Persuasion*. Upper Saddle river NJ: Pearson.
- Cohen, J. (2001 (4)). A theoretical look at the identification of audiences with media characters. *Mass Communication & Society*, 245-264.
- Cohen, J. T.-O.-T. (2015, 65(2)). The tempering effect of transportation: Exploring the effects of transportation and identification during exposure to controversial two-sided narratives. *Journal of Communication*, 237-258.
- Connelly, M. C. (1988). *Teachers as curriculum planners*. New York: Teachers college press.
- Coopersmith, S. (1959). A method for determining types of self- esteem. *Journal of Abnormal and Social Psychology* 59, 87-94.
- Crocetti E., R. M. (2008). Capturing the dynamics of identity formation in various ethnic groups Development and validation of a three-dimensional model. *Journal of Adolescence*, 31, 207–222.
- Culler, J. (2001). *The pursuit of signs: semiotics, literature, deconstruction*. London: Routledge.
- Daamen, W. J. (2021). *Stedelijke ontwikkeling als een emergente adaptieve strategie*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- De Jong, I. J. (2004). Narratological Theory on Narrators Narratees, and Narrative. *Narrators, Narratees, and Narratives in Ancient Greek Literature*, 1-10.
- De Jong, I. J. (2004). Narratological Theory on Narrators, Narratees, and Narrative. In *Narrators, Narratees, and Narratives in Ancient Greek Literature*. Brill, 1-10.
- Doležel, L. (1988). Mimesis and Possible Worlds. *Poetics Today* 9 (3), 475–496.
- Dresen, G. (2017 (3)). De Moraal van het Verhaal. *Tijdschrift voor begeleidingskunde*, 26-33.
- E.T. Rolls. (1999). *The brain and emotion*. Oxford: Oxford Universal Press.
- Eshuis, J. E.-H. (2014). Place marketing and citizen participation: branding as strategy to address the emotional dimension of policy making? *International review of Administrative Sciences*, 151-171.
- Faas, M. (2022, oktober 28). *Gebiedsontwikkeling.nu*. Retrieved from [Gebiedsontwikkeling.nu: https://www.gebiedsontwikkeling.nu/artikelen/kampenvoort-landschappelijk-in-de-reevedelta-bovenop-een-dijk/](https://www.gebiedsontwikkeling.nu/artikelen/kampenvoort-landschappelijk-in-de-reevedelta-bovenop-een-dijk/)
- Fairley, K. &. (2010). *Help, ik moet nu een beslissing nemen! Over de economische analyse van keuze-gedrag*. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.

- Fernández-Maldonado, A. M. (2010 november). Combining design and high-tech in knowledge cities: the case of Eindhoven. *For the Knowledge Cities World Summit 2010 Conference, Melbourne*, 16-19.
- Florida, R. (. (2002). *The rise of the creative class*. New York: Hachette Book Group.
- Fossey, E., Harvey, C., Mcdermott, F., & Davidson, L. (2002). Understanding and Evaluating Qualitative Research 36. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 717-732.
- G. Squiresa, E. H. (2016). Methods and models for international comparative approaches to real estate development. *Land Use Policy* 50, 573–581.
- Gerrig, R. (1993). *Experiencing narrative worlds*. New Haven: Yale University Press.
- Green, M. C. (2000, 79 (5)). The Role of Transportation in the Persuasiveness of Public Narratives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 701-721.
- Greenberg, M. (2008). Branding New York: How a City in Crisis was Sold to the World. In M. Greenberg, *Branding New York: How a City in Crisis was Sold to the World*. New York: Routledge.
- Gudmundsdottir, S. (1996). The Teller, the Tale, and the One Being Told: The Narrative Nature of the Research Interview. *Curriculum Inquiry Vol. 26, No. 3*, 293-306.
- Haan, R. d. (2008). *Over leven in de medische letselschadepraktijk: een onderzoek naar de positie van de patiënt en de rol van de ketenpartners tijdens de afhandeling van een medische letselschadezaak*. Hilversum: Stichting de Ombudsman.
- Hajema, B. (2021). *Herziening Bestemmingsplan Blauwe stad*. Planviewer.
- Hemel, Z. (2021). *Visionaire planologie*. Amsterdam: Rooilijn.
- Jaber F. Gubrium, J. A. (2012). *Analyzing Narrative Reality*. Thousand Oaks: Sage.
- Janssen-Jansen, L., Klijn, E., & Opdam, P. (2009). *Ruimtelijke kwaliteit in gebiedsontwikkeling*. Amsterdam: University of Amsterdam.
- Jennings, W. (2018, september 23). *Medium.com*. Retrieved from Medium.com: <https://medium.com/@willjennings80/coin-street-community-builders-e2bc940c4d81>
- Jones, M. D. (2014). Introducing the narrative policy framework. *Public policy analysis*, 1-26.
- Kahneman, D. (2017). Thinking fast and slow. In D. Kahneman, *Thginking fast and slow*. New York: Farrar Straus and Giroux.
- Kavaratzis, M. (2008). *rom city marketing to city branding: An interdisciplinary analysis with reference to Amsterdam, Budapest and Athens*. Groningen: University of Groningen.
- Kavaratzis, M. A. (2005, 96(5)). City branding: an effective assertion of identity or a transitory marketing trick? *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 506-514.
- Keskin, H. A. (2016 V10). Tales of cities through storytelling. *Journal of Global Strategic Management*, 31-41.
- Kingdon. (1995). Agenda's, altenatives and public policies (2nd ed.). In Kingdon, *Agenda's, altenatives and public policies (2nd ed.)*. New York: Longman.
- Korsten, A. (2008). *Beleid als verhaal*.
- Krabbenborg, L. (2011 (vol 16. 1)). Het analyseren van narratieven: een reflexieve praktijk. *Kwalon*, 52-54.
- Lupi, T. (2004 (4)). De Blauwe stad in de ban van het water. *Agora*, 19.
- Lytard, J. F. (1979). *La condition postmoderne, Rapport sur le savoir*. Parijs: Éditions de minuit.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 551 – 558.

- McGuire, W. (1968). The nature of attitudes and attitude change. *The Handbook of Social Psychology*. Vol. 3. , 136-314.
- Meeus, W. (2019). *Vallen en opstaan in de adolescentie een overzicht van de ontwikkeling van 12 tot 25 jaar*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Mul, J. d. (2000). Het verhalende zelf. Over persoonlijke en narratieve identiteit. *Filosofie, ethiek en praktijk*, 202.
- Nompo, R. S. (2021). Effect of Neuro-Linguistic Programming (NLP) on Anxiety: A Systematic Literature Review. *KnE Life Sciences*, 6(1), 496-507.
- Paul, R. (1992). *Oneself as another*. Chicago: : University of Chicago Press.
- Peter J. Burke, D. C. (1981). The Link Between Identity and Role Performance. *Social Psychology Quarterly*, 83-92.
- Peter van Gool, L. H.-J. (2010). *Vorbij de beheersing? Bijdragen aan de stadsontwikkeling in Amsterdam*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Provoost, M. (2021, juli 3). *Omroep GLD*. Retrieved from Omroep GLD.nl: <https://www.gld.nl/nieuws/7174876/tiel-trekt-ten-strijde-tegen-leegloop-binnenstad>
- Reeve.nu. (2023, juni 23). Retrieved from Reeve.nu: <https://www.reeve.nu>
- Remkes J. (2022). *Wat wel kan. Uit de Impasse en een aanzet voor perspectief*.
- RIGO. (1995). *Marktkansen voor de Blauwe Stad*. Amsterdam: RIGO.
- Rooden, A. v. (2004, 17). De identiteit van de narratie. Narrativiteit en identiteit bij Paul Ricoeur . *Frame*, 55-69.
- S. J. Schmidt, H. H. (1984 vol. 5 no. 2). The Fiction Is That Reality Exists, A Constructivist Model of Reality, Fiction, and Literature . *Poetics Today*, 253-274.
- SAB. (2021). *gebiedsvisie veilingsterrein en teisterbantlaan tiel*. Arnhem: SAB.
- Sanders, J. (2017). *We hebben een verhaal nodig*. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Sanders, M. &. (2018). *Publiek-private samenwerking. More than meets the eye*. Den Haag: Boom Uitgevers.
- Slovic, P. F. (2002). The affect heuristic. *Heuristics and biases: The psychology of intuitive judgment* , 397-420.
- Snoeijs, H. (2010). *Het woningbouwplan van de Blauwestad: Een voorbeeld van een "zeepbel"?* Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Tiemeijer, W. T. (2009). *De menselijke beslisser over de psychologie van keuze en gedrag* . Amsterdam: Amaterdam University Press.
- Van Gils, L. (2017). *Narratieve technieken ter verdediging van Sextus Roscius*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.
- Verhaeghe, P. (2012). *Identiteit*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Verheul, W. J. (2013, 29(4)). Stedelijke ontwikkeling als imagovorming. *AGORA Magazine*, 15-18.
- Verheul, W. J. (2019, december 5). *Organisatie dichtbij de politiek of op afstand?* Retrieved from Gebiedsontwikkeling.nu: <https://www.gebiedsontwikkeling.nu/artikelen/organisatie-dichtbij-de-politiek-op-afstand/>
- Visse M. (2014 (19)3). Hermeneutisch narratief analyseren: creëren van mogelijkheden. *Kwalon*, 18-25.
- Voogd, H. (2019 (93)). Van verbeelding naar werkelijkheid. *Noorderbreedte*, 163-167.
- Zeeuw, F. d. (2018). Zo werkt gebiedsontwikkeling. In F. d. Zeeuw, *Zo werkt gebiedsontwikkeling*. Delft: Praktijkleerstoel Gebiedsontwikkeling TU Delft.

Indeling semi gestructureerd diepte-interview

1. Narratief gebiedsontwikkeling

Toelichting definitie narratief voor dit onderzoek: Een narratief is het overkoepelende geheel van verhalen die dezelfde elementen in de configuratie bevatten en dezelfde betekenis eraan geven.

Welke elementen bevat het narratief van Deze ontwikkeling?

- Als er een verhaal hoort bij deze gebiedsontwikkeling wie is dan de belangrijkste verteller daarvan?
- Waarom is die persoon de belangrijkste verteller

Toelichten open en gesloten narratief

- Het narratief dat bij Veilingpark hoort, is dat een open of gesloten narratief?
- Zie jij jezelf als een van de vertellers van het verhaal dat bij de gebiedsontwikkeling hoort
- Zie jij een rol voor jezelf in het verhaal dat bij de gebiedsontwikkeling hoort?
- Wat voor gevoel heb je zelf bij het narratief van de gebiedsontwikkeling?

2. Emotionele commitments

- Hoe zou jij je eigen karakter omschrijven
- Kan je kort vertellen wie je bent en wat je in je privéleven bezig houdt
- Hoe en waar woon je
- Hoe ziet jouw levensloop eruit, vanaf kind? Opleiding, gezin, waar opgegroeid, welke belangrijke keuzes heb je gemaakt in je leven?
- Van welke dingen uit het verleden heb je spijt?
- Op welke dingen uit je verleden ben je trots?
- Als je jezelf moet plaatsen op een as van waarden, van traditioneel tot modern, waar zou jij jezelf plaatsen?
- Religie, gelovig?
- Kan jij jezelf identificeren met het narratief van de gebiedsontwikkeling?

3. Proces van besluitvorming

- Weke belangrijke beslissingen zijn er geweest voor de gebiedsontwikkeling?
- Wat bepaalt de keuzes?
- Welke rol/invloed heb jij in het besluitvormingsproces
- Heeft het narratief van de gebiedsontwikkeling invloed op de beslissingen die worden genomen?
- Kan je een situatie beschrijven waar je trots op bent in de besluitvorming?
- Wanneer ben jij tevreden over de gebiedsontwikkeling van Veilingpark?